

#REFLEKS

EN VEJ IND I FILOSOFIEN

Hvad skal vi med
transitiv kausalitet?

Af Rune Lærke

TEMASEKTION

Om anvendt filosofi

Er kanon og
repræsentation vigtigt for
filosofiuddannelsen

Af Caroline Schaffalitzky de Muckadell

FORORD

ved Magnus Brandt

Velkommen til Refleks 59!

Udgivelsen indledes af en temasektion, der handler om, hvad anvendt filosofi er og skal gøre godt for. De fire bidrag i temasektionen stammer fra kandidatkurset *Filosofi i Praksis og Fagligt Samspil* og introduceres af Søren Harnow. Rune Lærke diskuterer herefter skarpsindigt transitiv kausalitet i sin artikel. De næste bidrag fra Caroline Schaffalitzky og Nikolaj Nottelmann stammer fra Disciplinernes dag på filosofi, hvor årets tema var kanon og repræsentation. Jakob Enevoldsen afslutter udgivelsen med sit debatindlæg, der stiller spørgsmål ved filosofiens grænser.

Efterårsudgivelsen af Refleks bliver rykket til 1/11. Der betyder også, at deadline i efteråret rykkes til d. 1/10.

Det her bliver også min sidste udgivelse som ansvarshavende redaktør, og Rune Lærke vil fremover fungere som ansvarshavende redaktør.

God læselyst!

På vegne af redaktionen

Magnus Brandt

Efterskrift

ved resten af redaktionen

Vi i redaktionen vil også sige stort tak til Magnus Brandt, der i sin rolle som ansvarshavende redaktør de sidste to år har lagt en kæmpe indsats i tidsskriftet, både administrativt og som bidragsyder. Magnus er færdiguddannet til sommer og giver derfor stafetten som ansvarshavende redaktør videre. Redaktionen ser frem til at følge Magnus på hans videre færd, og ønsker ham al held og lykke på vejen!

Furkan, Ronja, Jakob, Rune, Søren og Lea.

REFLEKS

Refleks er et uafhængigt filosofisk magasin, der er tilknyttet Syddansk Universitet, Odense. Bidrag i magasinet skal ikke opfattes som udtryk for institutionens holdninger.

INDHOLD

- 2 Leder / ved Magnus Brandt**
- 6 TEMASEKTION: Om anvendt filosofi**
Indledning: Anvendt filosofi
/ Søren Harnow Klausen
- 11 Hvad er anvendt filosofi?**
/ Silas Gerbild og Christina Jørck
- 14 Nogle refleksioner over 'anvendt filosofi'**
/ Tór Marni Weihe
- 17 Hvad er anvendt filosofi?**
/ Philip Lindegaard Rasmussen
- 20 Overvejelser over anvendt filosofi**
/ Christoffer L. Engberg
- 24 Hvad skal vi med transitiv kausalitet?**
/ Rune Lærke
- 35 Er kanon og repræsentation vigtigt for filosofiuddannelsen?**
/ Caroline Schaffalitzky de Muckadell
- 39 Hvad vil det sige at en tekst på pensum repræsenterer en gruppe?**
/ Nikolaj Nottelmann
- 44 Stream of consciousness**
/ Jakob Enevoldsen

Magnus Brandt
Ansvarshavende redaktør

Lea Hoffmann
Layout og illustration

Furkan Tuncer

Rune Lærke

Ronja Lausten Grove

Jakob Enevoldsen

Søren Harnow Klausen
VIP repræsentant

Redaktionen

TEMASEKTION OM ANVENDT FILOSOFI

Denne temasektion præsenterer let omskrevne versioner af fire opgaver fra det nye kandidatkursus Filosofi i Praksis og Fagligt Samspil, som Carsten Fogh Nielsen og Søren Harnow Klausen stod for i efteråret 2022. Artiklerne forsøger på forskellig vis enten at afklare hvad anvendt filosofi er eller problematisere begrebet – og i nogle tilfælde gør begge dele.

Indledning: Anvendt filosofi – demarkationsproblemer og diagnoser

Søren Harnow Klausen

Hvad er anvendt filosofi?

Silas Gerbild og Christina Jørck

Nogle refleksioner over 'anvendt filosofi'

Tór Marni Weihe

Hvad er anvendt filosofi? Og hvor trækker vi stregen mellem den rene filosofi og den anvendte filosofi?

Philip Lindegaard Rasmussen

Overvejelser over anvendt filosofi

Christoffer L. Engberg

Indledning: Anvendt filosofi - demarkationsproblemer og diagnoser

Af Søren Harnow Klausen

Filosoffer arbejder i stadig stigende grad med anvendt filosofi. De benytter filosofi til at kaste lys over aktiv dødshjælp, brugen af præstationsfremmende medikamenter, rusmidler, pædagogiske tilgange og metoder, bæredygtighed og grøn omstilling, kunstig intelligens, selvkørende biler, forsknings- og uddannelsespolitik, diagnoser og mistrivsel og utallige andre emner af praktisk og mere eller mindre aktuell betydning. De gør det

formentlig primært fordi de finder det oplagt og meningsfuldt; fordi de mener at emnerne kalder på, om ikke kræver filosofisk belysning. Men de gør de nok også fordi de dermed i det hele taget kan få mulighed for at arbejde med filosofi, hvilket ellers kan være svært. Filosofistillinger har aldrig hængt på træerne, og det øgede fokus på forskningens nytte og kritiske blik på humaniora har gjort vilkårene for den renere

filosofiske grundforskning vanskeligere. Nogle filosoffer vælger måske også at arbejde med anvendt filosofi for at vise filosofiens nytte og dermed øge dens anseelse og forbedre dens situation.

I det nye kandidatkursus *Filosofi i Praksis og Fagligt Samspil*, som Carsten Fogh Nielsen og jeg stod for i efteråret 2022, har vi bl.a. undersøgt hvad anvendt filosofi er og skal gøre godt for. Kurset omhandlede – som titlen siger – også filosofi i praksis og filosofi i tværfaglige sammenhænge, hvilket er beslægtet med, men ikke nødvendigvis det samme som, anvendt filosofi.

Denne temasektion præsenterer let omskrevne versioner af fire opgaver fra kurset som på forskellig vis enten forsøger at afklare hvad anvendt filosofi er eller problematiserer begrebet – og i nogle tilfælde gør begge dele. Selv om der i de seneste år er skrevet en del metafilosofisk og filosofimetodologisk om anvendt filosofi, mener jeg at opgaverne føjer nyt til debatten, især ved at pege på en række diskutabile antagelser og åbne eller uafklarede spørgsmål.

Alle fire artikler forholder sig til Kasper Lippert-Rasmussens forsøg på at bestemme ”naturen” af anvendt filosofi. Lippert-Rasmussen modstiller ”ren” og ”anvendt” filosofi (ligesom man typisk skelner mellem ren og anvendt matematik eller fysik) og definerer ren filosofi som filosofi der beskæftiger sig med filosofiske problemer, mens anvendt filosofi beskæftiger sig med ikke-filosofiske problemer (Lippert-Rasmussen, 2016, 3).

Uden at ville gå ind i nogen dybere diskussion af Lippert-Rasmussens forslag, der også er ret tentativt, vil jeg sige at jeg finder ikke finder det særligt klart eller hensigtsmæssigt at skelne mellem filosofi anvendt på filosofien ”selv” og på noget andet (og jeg har ellers ikke generelt noget imod klare skel, binære modsætninger eller en vis

renhedsretorik; det er ikke fordi jeg er blevet dekonstruktivist). Meningen er utvivlsomt god nok: ren filosofi behandler filosofiens egne, altså filosofiske, spørgsmål. Anvendt filosofi behandler spørgsmål som hører under politik, pædagogik, fagvidenskab, teknologisk udvikling, hverdagsliv etc., og altså ikke er hjemmehørende i, men ligger udenfor, filosofien. Men et er at behandle et filosofisk spørgsmål, noget andet er at beskæftige sig med filosofien selv.

Modsætningen til anvendt filosofi er ikke metafilosofi. Når man filosoferer over tid og rum eller begrebsdannelse eller kærlighed, vender man jo ikke dermed blikket indad; man beskæftiger sig også med noget ”derude”, med ting og fænomener der ikke i sig selv er filosofiske eller hører filosofien til. Det betoner Philip Lindegaard Rasmus også i sin artikel; han medgiver at filosofisk beskæftigelse med filosofiens muligheder kan opfattes som særligt vigtigt, men påpeger samtidig at de så karakteristiske sokratiske spørgsmål også retter sig mod verden.

Derfor er Morten Ziethens (2017) beslægtede definitionsforslag heller ikke rigtig træffende. Filosofien er for det meste i ”interaktion” med noget ”ude i verden”, også når den holder sig til de klassiske filosofiske spørgsmål. Den er ikke nødvendigvis i andet end åndelig og teoretisk interaktion med det, men det gælder også for megen såkaldt anvendt filosofi (og det er en af grundene til at jeg selv hellere taler om ”filosofi i praksis” når det drejer sig om at forholde sig mere konkret, praktisk eller engageret til virkeligheden).

Omvendt kan metafilosofiske spørgsmål også falde under anvendt filosofi. Schaffalitzky og Petersens artikel i *Metaphilosophy* om peer review i filosofi (Schaffalitzky og Petersens 2017) er et glimrende eksempel. Den handler om en væsentlig del af den filosofiske praksis: udvælgelse, kvalitetssikring, forbedring og

offentliggørelse af filosofisk arbejde, men anvender værdibegreber som anonymitet, transparens, fairness og pålidelighed i analysen.

Som flere af forfatterne bemærker, forudsætter Lippert-Rasmussens definition en nogenlunde klar afgrænsning af filosofi. Lippert-Rasmussen definerer ikke filosofi som sådan, men Christoffer Engberg overvejer om man ikke kan bruge en definition jeg selv har givet i en anden sammenhæng. Den lyder som følger:

Filosofi er forsøget på at bestemme virkelighedens mest almene og mest grundlæggende træk (et træk A er mere grundlæggende en et andet træk B, hvis A kan forekomme uden B, men ikke omvendt) (Klausen, 2022).

Engberg peger meget skarpsindigt på at min filosofidefinition viser sig at have overraskende, om ikke kontraintuitive konsekvenser, når den anvendes (sic) på anvendt filosofi. Han mener at den implicerer at vise former for angiveligt anvendt filosofi slet ikke kan være *filosofi*, fordi de ikke beskæftiger sig med almene eller grundlæggende træk ved virkeligheden.

Dette er for mig at se en overdrivelse, selv om der er noget om snakken (og Engbergs påpegnings har fået mig til at genoverveje min definition). Et afgørende træk ved min filosofidefinition er at vi har at gøre med et gradspørgsmål. En aktivitet kan være mere eller mindre filosofisk, men meget få intellektuelle aktiviteter er helt igennem ufilosofiske. Engberg har ret i at min definition implicerer at anvendt filosofi typisk er *mindre* filosofisk end ikke-anvendt filosofi. Det er måske lidt stødende – er min koldingensiske kollega, som er specialiseret i AI-etik, mindre filosof end jeg selv? Men jeg vil nu gerne sluge den kamel og finder den

heller ikke særligt stor. Faktisk mener jeg at man ved at drage denne konsekvens af min filosofidefinition kommer ind på den samme forskel som Lippert-Rasmussen og Ziethen prøver at indfange med deres definitioner af anvendt filosofi. Jeg finder det også, i al beskedenhed, nogenlunde intuitivt at vi der ansat ved filosofiafdelingen på SDU og i alt fald lejlighedsvis beskæftiger os med ret almene og fundamentale spørgsmål, er mere filosofisk end de i øvrigt dygtige folk der arbejder med filosofi og AI, filosofi og sport eller filosofi og overvågning.

Det må også bemærkes at det er almindeligt at forstå af anvendelsen af et fags teorier som hørende til et andet end det pågældende fag selv. Anvendelsen af matematik til beskrivelsen af fysiske processer regnes for fysik, ikke matematik (forsikringsmatematik regnes pudsigt nok for matematik, men ud over at det kan være en tilfældighed, hænger det måske også sammen med at den som sådan faktisk er en ikke-empirisk disciplin – og i øvrigt går den også under det selvstændige navn ”aktuarvidenskab”).

Min definition har også til konsekvens at filosofihistorie ikke er filosofi (eller i alt fald *som sådan* ikke *særligt* filosofisk). Det er en specialiseret form for historievitenskaber. Nogle studerende i kurset *Filosofi i praksis* opfattede dette som urimeligt, men selv finder jeg det ret intuitivt (og man skal huske på at filosofihistoriske tekster kan rumme mange og vidtgående filosofiske refleksioner).

Engberg finder det også problematisk at min definition implicerer at vurderingen af en bestemt persons (i hans eksempel kaldet Hans) utroskab ikke er filosofi, i modsætning til at beskæftige sig med lykkens værdi i almindelighed. Igen finder jeg det nogenlunde intuitivt, i alt fald at det er langt *mere* filosofisk at beskæftige sig med det

sidste end med det første. Argumentet går måske snarere på at filosofien gør afgørende brug af eksempler og tankeeksperimenter, som ofte er meget partikulære. Det er rigtigt, men som jeg forstår det, udnytter den det logiske forhold at en almen tese (som er den primære genstand for filosofien) kan falsificeres hvis man kan finde blot et enkelt modeksempel). Noget lignende kan siges til Philip Lindegaard Rasmussen som kritiserer Kasper Lippert-Rasmussens idé om at anvendt filosofi må være forholdsvis mere specifik end ren filosofi. Rasmussen peger på at f.eks. talehandlingsteori må bygge på (generaliseringer) ud fra observationer af enkelte talehandlinger. Hertil vil jeg sige at man kan og bør skelne mellem en teori eller disciplin *evidensgrundlag* og dens *emneområde*. Newtons mekanik handler f.eks. ikke om partikulære bevægelser, men om almene lovmæssigheder, men dens evidensgrundlag er selvfølgelig observationer af partikulære bevægelser.

Silas Gerbild og Christina Jørck kommer i deres artikel også ind på Stevensons (1970) ældre forsøg på at definere eller i alt fald karakterisere anvendt filosofi. Stevensons forslag forekommer mig sympatisk og langt hen ad vejen træffende, især fordi det ikke foregiver at kunne trække nogen klar grænse mellem anvendt og ikke-anvendt filosofi. Til gengæld udtrykker det en traditionel og stadig udbredt fordom om at anvendt filosofi er det samme som anvendt etik – eller, måske lidt bredere, for der findes jo andre former for praktiske eller normative spørgsmål end etiske, f.eks. vurdering af erkendelsespraksisser (anvendt erkendelsesteori) eller æstetiske fænomener (anvendt etik), så i det mindste anvendt praktisk filosofi. Det virker som en urimelig indsnævring. Der er mange eksempler på at filosofiske teser og begreber har fundet anvendelse i f.eks. i f.eks. psykologi,

sprogvidenskab, videnskabsteori osv. Når det ikke umiddelbart opfattes som anvendt filosofi (se også Tór Marni Weihes artikel), skyldes det nok fordomme om at teoretisk filosofi er upraktisk, men også en forhastet antagelse om at anvendt filosofi må have konkrete praktiske konsekvenser (Engberg er inde på noget sådant i sin artikel). Men brugen af filosofi til teoretisk afklaring af et specifikt emne er jo også anvendt filosofi. Og meget af det man helt ukontroversielt forstår som anvendt filosofi har få eller ingen umiddelbare praktiske konsekvenser (f.eks. teoretiske overvejelser over ytringsfrihed).

Gerbild og Jørck går ud fra at anvendt filosofi er en forholdsvis ny filosofisk disciplin, og at man på det seneste er begyndt at gå mere op i at skelne ren og anvendt filosofi. Begge dele er delvist rigtigt, men også diskutabelt. Det er rigtigt at udtrykket "anvendt filosofi" er forholdsvis nyt, og at der – som nævnt ovenfor, og især fremhævet i Weihes artikel (se nedenfor) – er en stærk aktuel tendens til at arbejde med anvendt filosofi og også at bruge udtrykket til markedsføringsformål. Det har skabt en afgrænsningsopgave som man selv sagt ikke havde tidligere. Spørgsmålet er dog om sagen – selve disciplinen – ikke har eksisteret meget længere, men (især i førmoderne tid) slet ikke er blevet opfattet som noget særligt, fordi man heller ikke har haft et begreb eller ideal om ren filosofi.

Dette kan man også stille til Tór Marni Weihes artikel. Weihe diskuterer som den eneste af forfatterne det praktiske sigte med anvendt filosofi, og de mulige ekstra-filosofiske grunde til at indføre et sådant begreb. Han synes at forstå filosofi som en aktivitet der nødvendigvis have et i alt fald delvist ikke-instrumentalistisk sigte, og som typisk er kritisk og selvrefleksiv. Men hvorfor skulle instrumentalisme og filosofi være modsætninger? Er et forsøg på at finde ud af

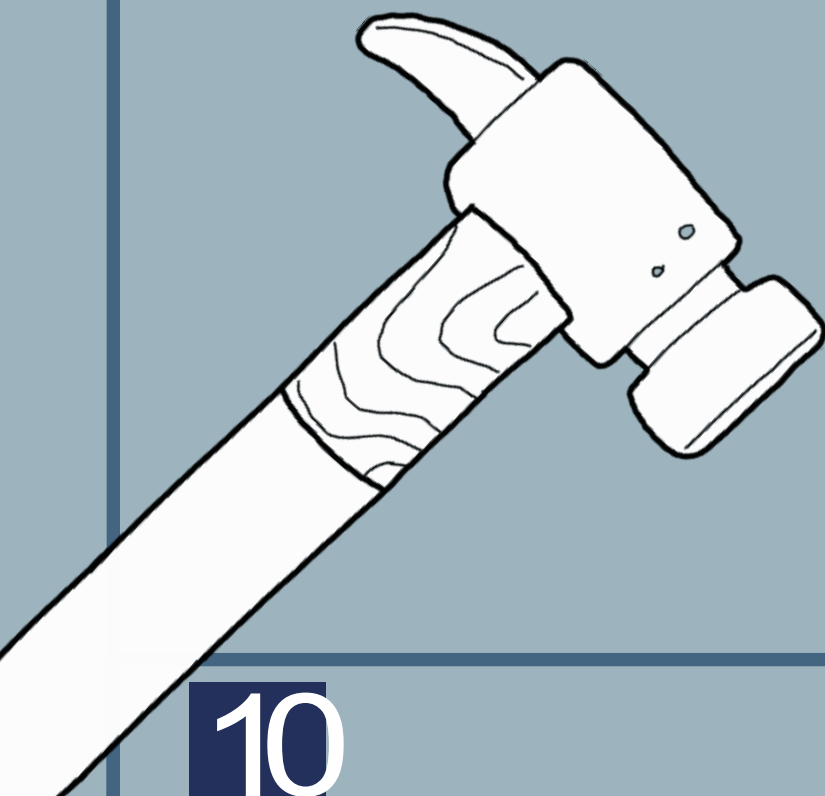
hvad bevidsthed grundlæggende er, ikke grundlæggende filosofisk, selv om det gøres med henblik på at afgøre hvilke væsener der kan føle ubehag og derfor har krav på moralsk hensyn?

Jeg foretrækker fortsat selv at definere filosofi ud fra dens genstandsområde (se ovenfor). Men som jeg selv har påpeget i det foregående, er det næppe muligt at udpege et eksklusivt genstandsområde, hvorfor det også må dreje sig om måden man tilgår det på. Så Weihe kan have ret i at fokusere på måden hvorpå vi arbejder med filosofi og ikke mindst sigtet med det (ligesom lægevidenskab er karakteriseret ved sit praktiske sigte, snarere end ved et særligt genstandsområde).

Weihe giver en generel, kritisk diagnose: anvendt filosofi er kommet på tale på grund af et tidstypisk krav om samfundsnytte. Jeg er til dels enig; som nævnt indledningsvis, handler en del af motivationen for at arbejde med praktisk filosofi at leve op til samfundsmæssige krav og forventninger. Men det er for mig at se lige så vigtigt at se det i et større perspektiv og bemærke at filosofien altid er blevet anvendt på alle mulige mere eller mindre praktiske og specifikke spørgsmål, og altid er blevet tillagt en vis instrumentel værdi. Filosofi er som sådan typisk anvendt filosofi; ideen om et

filosofisk *Reinheitsgebot* er langt nyere og først fremkommet som følge af at forskellige fagvidenskaber og praksisområder har udspaltet sig og filosofien derved er kommet under pres og har fået et profileringsbehov. Platon, som mange nok ellers vil opfatte som indbegrebet af en "ren" filosof, gør jo f.eks. meget ud af at filosofi er afgørende både for kompetent statsførelse og orden og succes i det personlige liv. Selv når Aristoteles svinger sig op til at prise værdien af den rene kontemplation og indsigt i verdens dybeste sammenhæng, er det knyttet til en undersøgelse af hvordan mennesket opnår *eudaimonia*.

Jeg er altså, næppe overraskende, langt fra enig med forfatterne i alt. Men jeg synes at de peger på en række vigtige spørgsmål og problemer, som også udfordrer min egen forståelse af filosofi og anvendt filosofi. Selv om de i den grad handler om filosofi, er de også rigtig gode eksempler på anvendt filosofi. Jeg håber at vi kan fortsætte diskussionen og også gerne få en større filosofisk offentlighed i tale. Som sagt er anvendt filosofi blevet et meget stort og vigtigt felt; både nationalt og internationalt kan der være brug for afklaring og nuancering af den type der her bliver givet.

Hvad er anvendt filosofi?

Af Silas Gerbild og Christina Jørck

Denne artikel er en omskrevet version af en eksamensopgave skrevet i faget *Filosofi i Praksis og Faglig samspil*, efteråret 2022. Artiklen er et forsøg på at skildre det felt som kan kaldes for anvendt filosofi.

Skellet mellem anvendt filosofi og ren filosofi

Anvendt filosofi er en forholdsvis ny disciplin indenfor filosofien. Ifølge Morten Ziethen må man, for at kunne præcisere hvad anvendt filosofi er, først give et bud på hvad filosofi er. Det er der imidlertid svært delte meninger om, angiveligvis skyldes dette ifølge Ziethen særligt uenigheder blandt de to traditioner, analytisk og kontinental filosofi (Ziethen 2017, 7-14). Hvad man indenfor filosofien forstår ved anvendt filosofi, har ændret sig henover tiden. I sin artikel fra 1970, "Applied Philosophy", beskriver Leslie Stevenson, som en af de første, anvendt filosofi. Her foreslår Stevenson at anvendt filosofi skal optage det felt der ligger mellem ren filosofi og dagligdagens vigtigste problemer af filosofisk karakter, som fx spørgsmålet om hvorvidt aktiv dødshjælp kan siges at være moralsk tilladeligt, eller om hvorvidt rige lande er moralsk forpligtiget til at omfordele deres ressourcer til mindre velstillede lande (Stevenson 1970, 259, 263-264). Stevenson forstod altså anvendt filosofi som en art opkvalificering af den del af samfundsdebatten der har at gøre med problemer af filosofisk karakter og som vedrører spørgsmål om hvordan vi bør

handle i en given situation. Ifølge Stevenson har anvendt filosofi altså en udpræget normativ karakter. Derudover afviser Stevenson at det skulle være meningsfuldt at lave en form for listeteori over hvad der er henholdsvis ren filosofi og anvendt filosofi. I stedet argumenterer Stevenson for, at det er ganske uproblematisk at skellet mellem de to former for filosofi er løst defineret og at forskelligheden snarere bør forstås som en sløret linje og ikke et decideret skel (Stevenson 1970, 260-261).

Siden Stevenson udgav sin artikel i 1970, er der som sagt sket en hel del, og indenfor filosofien er man i stigende grad begyndt at arbejde hen imod en klar adskillelse mellem ren filosofi og anvendt filosofi. I en artikel fra 2017 lister Kasper Lippert-Rasmussen syv forestillinger af hvad der kan siges at falde indenfor kategorien anvendt filosofi. Alle syv forestillinger er formuleret i nødvendige og tilstrækkelige betingelser der afgør hvorvidt et emne falder under kategorien anvendt filosofi. Hver af forestillingerne skal iflg. Lippert-Rasmussen forstås som udtømmende, og således udelukker de syv forestillinger på anvendt filosofi hinanden (Lippert-Rasmussen, 2017, s. 3). Grundet begrænset plads har vi valgt at fokusere på Lippert-Rasmussens første kategori: relevansfremstillingen.

Inden vi går videre til Lippert-Rasmussens syv forestillinger om hvad der kan siges at være anvendt filosofi, vil vi kort diskutere Lippert-Rasmussens indledning til de syv forestillinger. Til forskel fra Stevenson skal anvendt filosofi ifølge

Lippert-Rasmussen ikke udfylde et tomrum mellem akademisk filosofi og hverdagsproblemer af filosofisk karakter. I stedet forsøger han at forstå anvendt filosofi ud fra en ”angivelig ren filosofi” (Lippert-Rasmussen 2017, 3). I Lippert-Rasmussens tekst gemmer der sig således et ottende bud på hvad anvendt filosofi er. Ifølge Lippert-Rasmussen kan man forsøge at adskille anvendt filosofi og ren filosofi, ved at se på de problemstillinger som de hver især tager op. Anvendt filosofi adskiller sig her fra ren filosofi ved at de filosofiske problemer som studeres, altid relaterer sig til en eller anden form for praksis, hvorimod ren filosofi angiveligt skulle være selvrefererende (Lippert-Rasmussen 2017, 3-4). Anvendt filosofi beskæftiger sig så at sige med spørgsmål om emner der ligger udenfor filosofien selv. Det gælder fx overvejelser vedrørende fosterdiagnostik, hvor der blandt andet bør indgå filosofiske overvejelser om personlig autonomi og om hvorvidt fostre kan betragtes som personer eller i stedet bør betragtes som såkaldte ikke-personer (*personsynspunktet*). Et andet eksempel er overvejelser vedrørende brugen af genteknologi i fødevarerlandbrug, som blandt andet kan diskuteres med udgangspunkt i *proportionalitetsprincippet*. Lippert-Rasmussen afviser dog denne forståelse af anvendt filosofi, da det vil kræve en definition på hvad filosofi er. En sådan definition er Lippert-Rasmussen ikke villig til at give.

Relevansforståelsen

Lippert-Rasmussens første bud på hvad der særligt kendetegner anvendt filosofi, er stort set identisk med Stevensons karakteristik: anvendt filosofi beskæftiger sig med hverdagslivets vigtigste filosofiske problemstillinger, som fx om hvorvidt

gravide bør have muligheden for at få foretaget abort, om vi bør tillade aktiv dødshjælp osv. Denne karakteristik kalder Lippert-Rasmussen for relevanskonceptionen (*på engelsk: the relevance conception*). Lippert-Rasmussen tilføjer dog til Stevensons oprindelige koncept afklaring ved at påpege særligt to ting: *i*) hvad der kan siges at være relevant for hverdagslivets vigtigste filosofiske problemstillinger varierer over tid og over befolkningsgrupper, og *ii*) Stevenson fokuserer for snævert på hvad der kan forstås som relevant indenfor anvendt etik, og påpeger at kategoriseringen anvendt filosofi også bør medregne anvendt erkendelsesteori (Lippert-Rasmussen 2017, 5). Det er altså iflg. Lippert-Rasmussen værd at diskutere hvad der nærmere skal forstås ved at noget er relevant.

Ifølge Stevenson forstås relevans som det som optager folk indenfor et givent emne (Stevenson 1970, 258). Med andre ord, er det folks mentale tilstand der afgør om noget kan siges at have relevans. Lippert-Rasmussen finder det intuitivt forkert at et emnes relevans afgøres af om folk går og tænker på det givne emne. Dette vil nemlig have den implikation, at i fald at ingen tænker på et givent emne, da vil det givne emne være irrelevant (Lippert-Rasmussen 2017, 6). Fx er forhold der i sig selv er moralsk problematiske, som fx en betragtelig forhøjet udledning af CO₂ relativt til et noget lavere optag, tilstrækkelige i forhold til at kunne siges at være relevante. Folks mentale tilstand spiller således en noget mindre rolle i forhold til relevans, end hvad Stevenson ellers bebuder. Kritikken mod Stevenson vil i dette tilfælde altså lyde, at det virker til at fænomener der er vigtigt rent moralsk, også bør kunne kategoriseres som relevante, selvom der ikke er nogen der går rundt og tænker på dem. Med denne

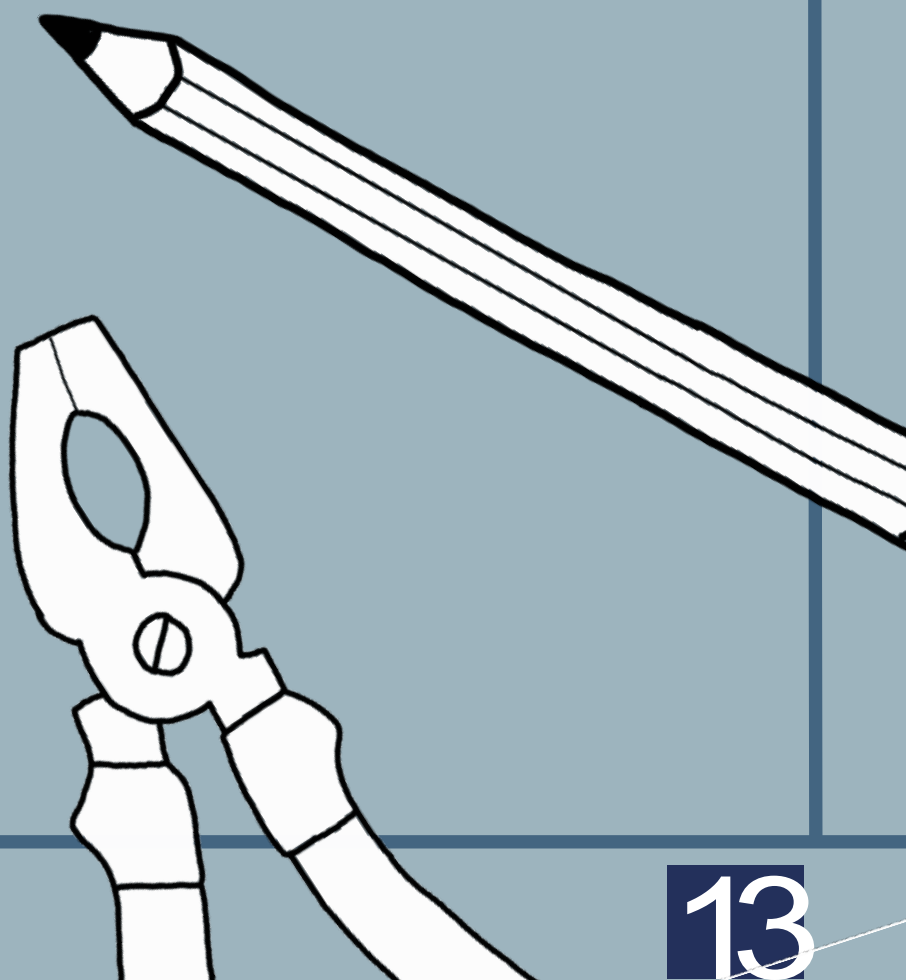
kritik i mente foreligger der en række muligheder som forsvar for Stevensons position. Man kan på diplomatiskvis anerkende at der findes flere forskellige forståelser af relevans. Mere bombastisk kan man også opgive Stevenson oprindelige forståelse eller stå fast på den. Under alle omstændigheder er det endnu ikke afgjort om hvorvidt anvendt filosofi nødvendigvis må være relevant.

Lippert-Rasmussen fører også et andet argument mod relevansforståelsen. Lad os kalde det *traditionalismeargumentet*. Under relevansforståelsen vil en række værker, der traditionelt anses for at være såkaldt "ren filosofi", skulle omdefineres, for så vidt at de er relevante for hverdagsproblemer. Kritikken går altså på, at denne forståelse af anvendt filosofi ikke stemmer overens med den måde som begrebet bruges på. Helt konkret fremhæver Lippert-Rasmussen Kants *Grundlæggelse af sædernes metafysik* og argumenterer for at dette værk, kan siges at være ren filosofi. Lippert-Rasmussens

traditionalisme kritik synes at forudsætte, at det er muligt, klart at klassificere et værk som værende enten ren filosofi eller anvendt filosofi. En finurlighed, eftersom mange værker behandler begge dele. Fx behandler Simone de Beauvoir i sit værk *Le Deuxième Sexe* (på dansk: *Det Andet Køn*) fra 1949 emner der falder indenfor både traditionel filosofi og anvendt filosofi.

Konklusion

Det ses altså at der er stor uenighed om hvorvidt det er muligt – og meningsfuldt – at adskille anvendt filosofi og ren filosofi fra hinanden. Trods dette insisterer flere på at arbejde med et sådant skel. En af hovedproblematikkerne er at få defineret hvad filosofi er, på en frugtbar måde. Derudover er Lippert-Rasmussens kritik af *relevansforståelsen* blevet afvist, men der er ikke blevet givet nogle positive argumenter for at relevansforståelsen i sig selv er tilstrækkelig for at afgrænse anvendt filosofi.

Nogle refleksioner over ‘anvendt filosofi’

Af Tór Marni Weihe

I sit essay om ‘Philosophical plumbing’ beskriver Mary Midgley filosofien som rørarbejde:

Plumbing and philosophy are both activities that arise because elaborate cultures like ours have, beneath their surface, a fairly complex system, which is usually unnoticed, but which sometimes goes wrong. In both cases this can have serious consequences. Each is hard to repair when it goes wrong, because neither of them was ever consciously planned as a whole (Midgley 1996, 1).

Midgley’s metafor om den filosofiske rørarbejder og de filosofiske teorier som et intrikat system af ikke-synlige rør, der løbende skal udbedres eller skiftes, er et godt udgangspunkt for nogle overvejelser om anvendt filosofi.

Midgley’s filosofi har et klart praktisk sigte: formålet med det politiske rørarbejde er at løse (abstrakte) filosofiske problemer for i sidste ende at forbedre folks hverdag – på samme måde som rørarbejderen bliver tilkaldt, når konkrete problemer skal løses. Allerede i 1983 skrev hun bogen *Animals and Why They Matter*, hvor hun bedriver det, vi i dag nok ville kalde anvendt filosofi, og Midgley skriver også om ‘Applied Philosophy’, at den ”look[s] at the confusions, where the problems are actually arising, in real life” (ibid., 9).

Alle er naturligvis ikke lige glade for

sammenligningen mellem filosofi og rørarbejde (som der efter 25 år stadig bliver set lidt ned på). I slutningen af sit essay diskuterer Midgley den opfattelse, at det på en eller anden måde er uværdigt at reducere filosofien til en slags praktisk håndværk. Det kan godt være, at rindende vand og fungerende toiletter er vigtige, men filosofiens opgave består ikke i denne slags løsning af praktiske udfordringer, som – ifølge nogle – filosofien på en eller anden måde er hævet over. Den rigtige filosofi er “ren” og bør beskyttes mod dem, der vil reducere den til rørarbejde.

En anden interessant sammenligning i denne sammenhæng er den, Simon Blackburn laver, da han i *Think* erkender, at det nogle gange kan være pinligt at introducere sig som filosof: ”I would prefer to introduce myself as doing conceptual engineering” (Blackburn 1999, 1–2). Det interessante her er sammenligningen mellem ingeniørarbejde og filosofi, ikke begrebet sådan som det forstås i den analytiske filosofi.

Et andet bud på, hvad anvendt filosofi er, kommer Morten Ziethen med, da han i et forsøg på at opsummere en række antologibidrag ender med denne meget tentative formulering: ”i den anvendte filosofi finder der en form for interaktion sted mellem filosofien og noget ‘stof’ ude i verden, uanset om dette stof så er demokratiske valgprocedurer, ideologier eller den menneskelige eksistens...”. Et bud, som han gerne indrømmer er ”meget forsigtig[t] og derfor også tæt på

intetsigende”. (Ziethen, 2017, 9)
Ziethens definition ligger ikke langt fra den programmatiske forståelse af anvendt filosofi, formuleret således af Kasper Lippert-Rasmussen: ”[A]ppplied philosophy is philosophy applied to non-philosophical problems broadly construed” (Lippert-Rasmussen 2017, 3)

Definitionerne er selvfølgelig alle problematiske. Midgley og Blackburn’s sammenligning mellem filosofi og henholdsvis rør- og ingeniørarbejde kan næppe forstås bogstaveligt. Det forekommer os, at filosofien ikke umiddelbart kan sammenlignes med medicin (anvendt biologi/kemi) og ingeniørarbejde (anvendt matematik/fysik), da det at anvende filosofi meget hurtigt bliver decideret ufilosofisk. Hvis vi tager udvalgte filosofiske teorier som ”sande” (f.eks. marxismen eller utilitarismen), og begynder at bruge disse på problemer ude i verden, så ville de færreste kalde det for filosofi. Hvordan udvælger vi teorierne? Hvordan skal de vurderes – og af hvem? Vi forbinder da også almindeligvis denne form for anvendelse af specifikke filosofiske teorier/tænkere med andre discipliner, bl.a. kulturanalyse, samfundsfag og litteraturvidenskab, der også af og til bliver kritiseret for at ”bruge” filosoffer og deres teorier (forkert). En darling er Michel Foucault, hvis begreber flittigt bliver brugt udenfor fagfilosofien, givetvis en gang i mellem på en måde, der ville få filosoffer til at ryste på hovedet.

På den anden side, så er filosofien anvendt på sig selv ikke anvendt filosofi. Den skal anvendes på noget ikke-filosofisk (noget ’stof’ ude i verden). Spørgsmålet bliver derfor, om det lader sig gøre at anvende filosofien på en ikke-instrumentalistisk måde og beholde de afgørende egenskaber, der gør filosofien filosofisk – eksempelvis den kritiske selvrefleksion, der umuliggør ren

instrumentalistisk brug af filosofiske teorier.

Men vi kan selvfølgelig også først spørge, *hvorfor* anvende filosofi? Vi ved, at behovet for (eller i hvert fald begrebet om) anvendt filosofi oprindeligt udspringer fra en række konkrete (især etiske) udfordringer, hvor filosofien uvægerligt måtte gå i en tværfaglig dialog med de empiriske videnskaber for at løse nogle presserende udfordringer. Men hvorfor betegnelsen anvendt filosofi? Kan vi ikke nøjes med de nye begreber om bioetik, miljøetik og it- eller dataetik? Er der ikke plads til dem i begrebet om ”ren” eller traditionel filosofi?

Søren Gosvig har specifikt kritiseret det, han ser som en trang til at anvende filosofien, som decideret ufilosofisk (Gosvig Olesen 2022). Måske består problemet netop i trangen til at ”bruge” filosofien? Som studerende på BA-uddannelsen i Anvendt filosofi ved Aalborg Universitet har jeg da også mødt flere, der luftede den mistanke, at anvendt filosofi måske mere er branding end noget andet. Det er ingen hemmelighed, at universiteterne i almindelighed og humaniora i særdeleshed er udfordret, for ikke at sige i fuld retræte. Politikerne forventer tydelige ’resultater’ for de skattekroner, de afsætter til undervisning og forskning, hvilket især udfordrer filosofien og de andre humanistiske fag. Er anvendt filosofi måske bare en reaktion på dette uddannelses- og forskningspolitiske klima? Spurgt på en anden måde: er der måske en implicit præmis om filosofiens *samfundsnytte* indbygget i idéen om anvendt filosofi? Det er måske banalt og indlysende, at når noget bruges, så skal det bruges på en måde, der er *nyttig*. Ikke desto mindre er det hverken tydeligt eller indlysende, præcis hvordan denne nytte skal forstås i begrebet om anvendt filosofi.

En anden udfordring er, at filosofien i princippet kan løse problemer uden

decideret at behandle ikke-filosofisk 'stof' ude i verden. Midgley skriver ret klart, at filosofien skal tage udgangspunkt i det virkelige liv, og at den skal bidrage til at løse problemer. Men den slags problemer hun selv løser, er ikke nødvendigvis udenfor filosofien. Hun bruger f.eks. en stor del af sit essay om filosofisk rørarbejde på at diskutere forskellige svagheder i den almindelig udlægning af den sociale kontrakt, hvilket man jo kunne mene er at anvende filosofien på sig selv – om det så i sidste ende fører til en erkendelse, der ændrer folks hverdag eller ej. At problemerne, der tages op til behandling, bliver fundet i det almindelige hverdagsliv, er næppe i sig selv tilstrækkeligt til at gøre behandlingen af spørgsmålet anvendt-filosofisk. Det samme må siges om filosofisk arbejde, der i sidste ende fører til sociale eller politiske ændringer. Ellers kan både erkendelsesteori og ontologi, som nok umiddelbart må ses som det modsatte af anvendt filosofi, sagtens være anvendt filosofi, så længe problemerne findes i, eller har en indvirkning på, det almindelig liv. Vi kan sagtens forestille os en ontologisk behandling af begrebet 'personhood', der har konkrete konsekvenser for abortlovgivning eller dyrerettigheder, men at begrebet 'personhood' skulle ligge udenfor filosofien er ikke umiddelbart indlysende. Dette samme kunne også gælde for erkendelsesteoretiske refleksioner, der fører til konkrete politiske tiltag mod 'fake news'.

Jeg har en mistanke om, at en seriøs af diskussion af begrebet om anvendt filosofi nødvendigvis må inddrage filosofiens samfundsnytte. Den er tydeligvis til stede i de fleste bud på, hvad anvendt filosofi er, men det er meget uklart, hvordan den defineres og hvordan den udspringer af filosofiens anvendelse (der måske, måske ikke, falder udenfor den almindelige definition af anvendt filosofi).

Nogle har da også eksplicit vedkendt sig filosofiens samfundsnytte som kilden, den anvendte filosofi (deskriptivt og præsriptivt) udspringer af. En af dem er Kristian Høyer Toft, der forsøger at formulere et bredt nyttebegreb:

”Antagelsen om filosofiens mulige potentiale rejser spørgsmålet om filosofiens nytte. Filosofi ses ofte som uden nogen egentlig målbar samfundsnytte. Heroverfor vil jeg argumentere for, at nyttebegrebet bør forstås ganske bredt, når vi taler om filosofi. Det snævre nyttebegreb, kendt fra den teknisk-økonomiske terminologi giver ikke nogen klar mening i forhold til spørgsmålet om filosofiens rolle i samfundet.” (Toft 2017, s. 134)

Jeg har ikke præsenteret en dybere og systematisk behandling her, men kun kort ridset nogle bud op på, hvad anvendt filosofi er. Jeg har forsøgt at kaste lys på nogle grundlæggende problemer med udskillelsen af anvendt filosofi fra almindelig filosofi (den bliver hurtigt ufilosofisk) og peget på, at der nok ligger en implicit præmis om samfundsnytte i den gængse forståelse af begrebet om anvendt filosofi. Dette kan være problematisk, hvis ikke denne samfundsnytte bliver ekspliciteret og diskuteret – hvilket paradoksalt nok kunne siges falde udenfor den anvendte filosofis genstandsområde, da filosofi anvendt på sig selv ikke er anvendt filosofi.

Hvad er anvendt filosofi?

Og hvor trækker vi strengen mellem den rene filosofi og den anvendte filosofi?

Af Philip Lindegaard Rasmussen

Introduktion

Et af filosofiens kendetegn er dens særlige måde at tilgå verden på. Spørgsmål som ”Hvad er X?”, ”Hvordan Y?”, og ”Hvorfor Z?” forekommer som typiske og naturlige for filosofien, og kan derfor bredes ud i mange forskellige felter, som ikke nødvendigvis er filosofiens eget område. At filosoffer over filosofien og dens muligheder må til nøds siges at være noget af det vigtigste filosofien kan gøre.

Denne artikel vil beskæftige sig med anvendt filosofi og hvordan denne adskiller sig fra hvad vi kan kalde ”ren filosofi”. Jeg vil derfor kort skitsere hvad anvendt filosofi er, og herved også berøre hvad ”ren filosofi” er. Afslutningsvis vil jeg diskutere grænsen mellem anvendt og ren filosofi, særligt med fokus på hvor skarp denne grænse kan siges at være.

Den anvendte filosofi

Mange videnskabelige grene har et ekspliciteret anvendt aspekt; vi ser det eksempelvis inden for matematikken og fysikken der ikke blot beskæftiger sig med teoretisk matematik og teoretisk fysik, men også har ekspliciteret ”anvendt matematik” og ”anvendt fysik”, som særlige måder at anvende de fagspecifikke felter på, uden for det fagspecifikke felt selv. Det samme kan siges om filosofien, og man kan derfor hævde, at vi kan foretage en skelnen mellem

ren filosofi, og anvendt filosofi (Lippert-Rasmussen 2017, 3). Kasper Lippert-Rasmussens ”The Nature of Applied Philosophy” foretager præcis denne skelnen, og hævder her at anvendt filosofi og ren filosofi er udtømmende kategorier for filosofien, og at de er gensidigt udelukkende. Enten er filosofien ren, hvilket i hans forståelse betyder at den udelukkende har sig selv som genstand, eller også er den anvendt, og har dermed at gøre med problemer der ikke er af ”filosofisk karakter”. Meget væsentligt, hævder Lippert-Rasmussen dog at der kan forekomme såkaldte ”borderline cases” (Lippert-Rasmussen 2017, 3), som jeg vil tage op senere.

For ikke at bevæge os ud i problemer, bør vi derfor allerede foregribe de væsentligste problemer som kan opstå ved denne skelnen. Før vi overhovedet kan sige at foretage en skelnen mellem ren filosofi og anvendt filosofi, må vi nødvendigvis forsøge (i nogen rimelig grad) at belyse, hvad filosofi overhovedet er. Hvis vi skal kunne sige noget væsentligt om ren filosofi, der netop har sig selv som genstand, så må vi også kunne sige hvad denne genstand er.

Afgrænsningen mellem ren og anvendt filosofi

Indledningsvis kan vi her præsentere udvalgte ideer fra Lippert-Rasmussens udlægning af ”seven conceptions of applied

philosophy”, som er Lippert-Rasmussens præcisering af den anvendte filosofi. Gennem udlægningen af anvendt filosofi, siger vi nemlig ikke kun noget om hvad anvendt filosofi er, men qua opdelingen, også hvad ren filosofi er.

En væsentlig pointe angår kravet om komparativ specificitet, som hævder at den anvendte filosofi skal stille spørgsmål som er ”comparatively specific” til den gren af filosofi som den hører inden for. Den rene filosofi har mere generelle spørgsmål som ”Hvad er en talehandling?” som genstand, hvorimod anvendt filosofi i stedet har spørgsmål som ”hvad er en nedværdigende talehandling?” som genstand. Spørgsmålet ”Hvad er en nedværdigende talehandling” er et mere specificeret spørgsmål inden for anvendt sprogfilosofi, end det mere generelle spørgsmål ”Hvad er en talehandling?” inden for sprogfilosofien (Lippert-Rasmussen 2017, 7).

De færreste vil mene at vi alene fra lænestolen kan udtænke en gennemført teori om typer af talehandlinger som ikke er funderet i empirisk erfaring fra den virkelige verden. Man kan hertil overveje, om ikke spørgsmålet ”Hvad er en nedværdigende talehandling?”, også kan være genstand for den rene filosofi – skal vi eksempelvis forstå talehandlinger og hertil fremsætte en gennemført teori, må det unægteligt kræve at vi forstår brugen af forskellige talehandlinger, som særlige anvendte typer af den mere generaliserede forståelse af, hvad en talehandling faktisk er. Spørgsmålet for den rene filosofi ”Hvad er en talehandling”, må altså også gradvist besvares ved at besvare spørgsmålet ”hvad er en nedværdigende talehandling?”, som derfor ikke kun er et spørgsmål for den anvendte filosofi, men et mere specifikt ”underspørgsmål” for den rene filosofi. Lippert-Rasmussen synes også i nogen grad

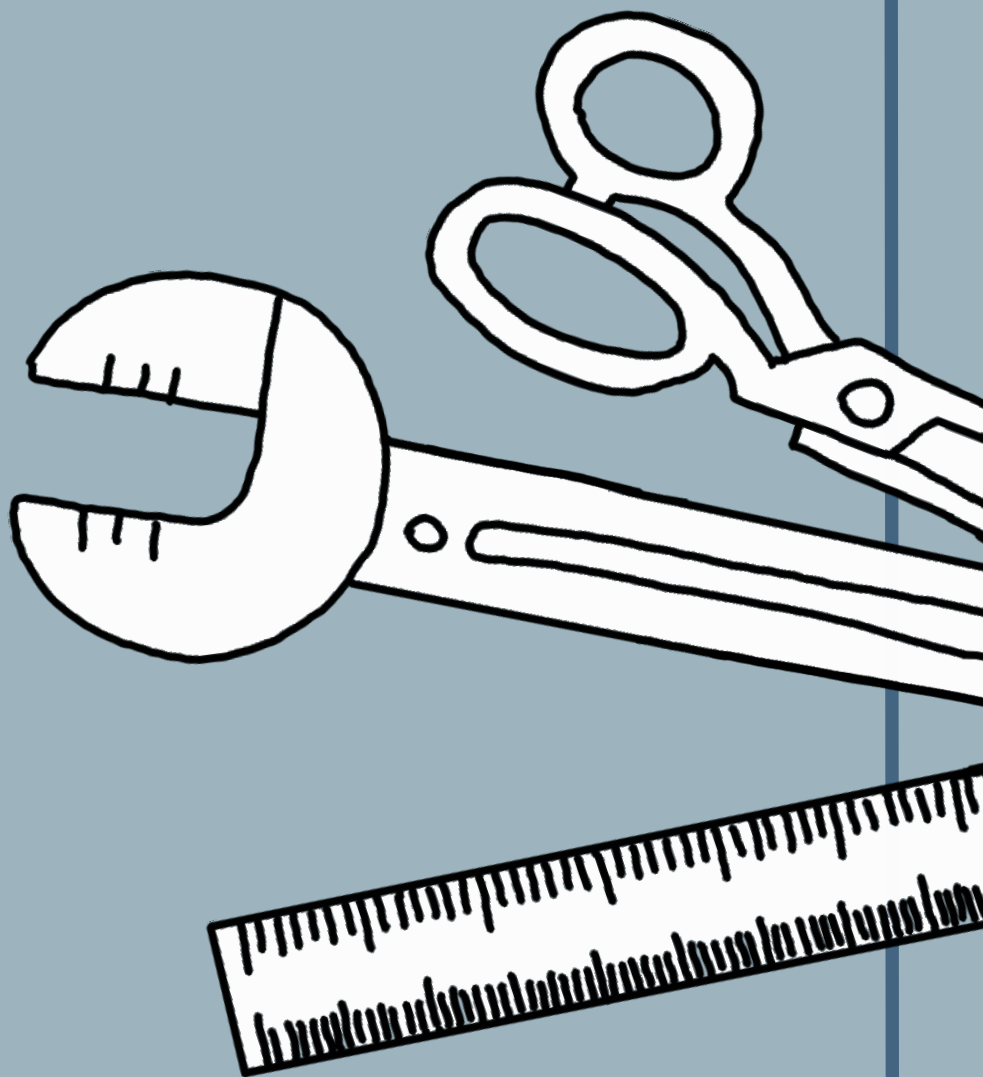
at acceptere dette, når han anerkender at de generelle spørgsmål også må påvirkes af de mere specifikke spørgsmål, og som nævnt tidligere, at der i nogle tilfælde derfor må være ”borderline cases” (Lippert-Rasmussen 2017: 8). Det virker dog en smule besynderligt at hævde ren og anvendt filosofi som udtømmende og gensidigt udelukkende kategorier, når man samtidigt accepterer muligheden for ”borderline cases” der bryder med netop den principielle opdeling.

Når vi afgrænser anvendt filosofi, afgrænser vi også ren filosofi, da kategorierne jo netop er udtømmende og gensidigt udelukkende. Hvis vi hævder at anvendt filosofi er påvirket af de empiriske videnskaber, synes det samtidigt at pege på, at den rene filosofi ikke er det. Ligeledes kan anvendt filosofi siges at være aktivistisk, hvorimod den rene filosofi er ikke-aktivistisk (Lippert-Rasmussen 2017: 9 & 12). Hertil kan det overvejes, om dette retmæssigt kan tilskrives den rene filosofi; kan ren filosofi ikke både være aktivistisk og påvirket af de empiriske videnskaber? I det ovenstående eksempel med spørgsmålet ”Hvad er en nedværdigende talehandling?”, må empiriske undersøgelser af brugen af talehandlinger netop siges at være relevant for besvarelsen, og derfor relevant for spørgsmålet ”Hvad er en talehandling?”.

Lippert-Rasmussen opsummerer afslutningsvis hvordan vi kan forstå de praktiske implikationer af denne præcisering. Hans udlægning af ”seven conceptions” kan forstås som både nødvendige og tilstrækkelige betingelser for anvendt filosofi, eller blot som tilstrækkelige. Hertil kan det overvejes, om de syv ”koncepter” blot kan tænkes som et pointsystem, hvori filosofi kan scores efter hvor anvendt den så og sige er (Lippert-Rasmussen 2017, 15). Dermed kan Lippert-Rasmussen udviske den ellers meget stærke

grænse mellem ren og anvendt filosofi som han tidligere har præsenteret. Fordi der forekommer "borderline cases" og vi (på måske urimeligvis) får afgrænset ren filosofi på baggrund af afgrænsningen af anvendt filosofi, synes denne udviskning i nogen grad på sin plads. Ligesom matematikken og fysikken, synes filosofien sagtens at kunne

have et anvendt aspekt der netop beskæftiger sig med problemer som ikke er for filosofien selv. Den skarpe afgrænsning mellem ren og anvendt filosofi synes dog svær at opretholde, måske fordi mange af filosofiens undersøgelsesområder fremstår relevante og anvendelige.

Overvejelser over anvendt filosofi

Af Christoffer L. Engberg

Indledning

”Filosofi, hvad kan man bruge det til?”. Den eller lignende kommentarer, hører man ofte som én, der beskæftiger sig med filosofi. Men hvad vil det egentlig sige, at filosofi *bruges* eller *anvendes*? Jeg vil i denne lille tekst give en grundforståelse af, hvad der kan forstås ved anvendt filosofi og problematisere dette.

Anvendt filosofi – en betændt sag

En mulig forståelse af anvendt filosofi er, at ”... applied philosophy is philosophy applied to non-philosophical problems broadly construed.” (Lippert-Rasmussen 2016, 3). Under en sådan forståelse kan vi sige flere ting om sagen. For det første må der være en form for grundlæggende skel mellem filosofi og ikke-filosofi. For det andet kan vi sige, at filosofi der benyttes på filosofi, ikke kan betragtes som anvendt. Der er derimod tale om en form for ”ren” filosofi (Lippert-Rasmussen 2016, 3). Vi har altså i alle tilfælde så brug for en definition af filosofi.

En potentiel definition af filosofi kunne være:

Filosofi er forsøget på at bestemme virkelighedens mest almene og mest grundlæggende træk (et træk A er mere grundlæggende en et andet træk B, hvis A kan forekomme uden B, men ikke omvendt.) (Klausen 2022, 20).

Dette forekommer mig et solidt bud på, hvad filosofi er, men det er ikke uden problemer,

særligt hvis vi forsøger at bruge det til en afklaring af, hvad filosofi er, set i forhold til *anvendt* filosofi. Et eksempel tjener til udfoldelse af dette. Lad os sige, at klassisk utilitarisme er korrekt. Dvs. at lykke, i form af fravær af smerte (Mill 2008 17), er godt og bør fremmes. Lykke som værdi anses for et alment grundtræk ved virkeligheden. Ud fra utilitarismen bedømmer vi nu spørgsmålet om, hvorvidt vi bør lade Hans være sin kæreste Pia utro. Her måler vi deres lykke overfor hinanden og ser på, hvilken handling, der frembringer mindst smerte og Hans bør så handle derefter. Vurderingen af Hans’ utroskab kan ikke forekomme uden en mere grundlæggende værdi, vi bedømmer på baggrund af og som her er fremmelsen af lykke. Ideen om Hans’ utroskab, selv som tankeeksperiment, udgør altså et mindre alment og grundlæggende træk ved virkeligheden end lykkens værdi, og eftersom filosofien beskæftiger sig med de mest grundlæggende træk, har vi nu grund til at tro, at afklaringen af lykken som grundværdi, er et spørgsmål for filosofien, imens vurderingen af om Hans’ utroskab er forkert, ikke er.

Accepterer vi en sådan forståelse af filosofi, synes det altså at antyde, at en masse tankeeksperiment, vi kan udtænke, ikke selv er filosofi. Dermed kan vi opfylde en form for overordnet forståelse af anvendt filosofi ved at benytte tankeeksperiment som eksempel. Dette forekommer mig absurd. Tankeeksperiment anses typisk for ren filosofi par excellence, og det virker svært

at komme uden om her også. Visse tankeeksperimenter trækker f.eks. på spørgsmål om "to-personers"-verdener og lignende, som mange nok vil have svært ved at synes ligger uden for filosofiens egne overvejelser. Omvendt er der andre tankeeksperimenter, som er fuldstændig mulige, såsom mange utilitaristiske overvejelser, som den ovenover. Hvis vi så skal forsøge at lave et skel mellem tankeeksperimenter, som kunne siges at være anvendt filosofi overfor tankeeksperimenter, som ikke er, hvordan kunne vi så gøre det? Er det en situations faktiske eksistens, der er afgørende for, om der er tale om anvendt filosofi? Dette er fortsat problematisk. Enhver overvejelse, som er forbundet med ting, der kan ske i fremtiden, vil i så fald kun problematisk kunne betragtes som anvendt, da de selvsagt ikke eksisterer endnu.

Måske kan man opstille en betingelse der foreskriver, at *anvendelsen* skal have fundet sted. Dvs. anvendt filosofi er, når en filosofi faktisk *er blevet* benyttet til at ændre noget. Så hvis man bruger utilitaristisk teori til at afgøre, hvordan selvkørende biler skal køre, så kan vi retrospektivt sige, at der er tale om anvendt filosofi, fordi filosofi faktisk er blevet brugt. På denne måde kunne vi måske slippe af med tankeeksperimenterne, fordi de i deres natur ikke egentlig er brugt på noget, men udelukkende er forestillede. Dette er dog en hård betingelse, da den kræver at vi tilsyneladende kun kan tale om anvendt filosofi, når vi skuer bagud og ser på, hvad der allerede er sket. Dvs. filosofiske overvejelser af trolley cases er kun *anvendt* filosofi, hvis nogen f.eks. programmerer en algoritme, som benytter den vurdering, der kommer på baggrund af trolley-case-overvejelser. Og filosofiske overvejelser i forbindelse med aktiv dødshjælp er kun *anvendt* filosofi, hvis de faktisk benyttes til at

afklare dilemmaet. At tankeeksperimenter har været en del af debatten i sådanne situationer, er altså ikke nok til at opfylde betingelsen. Det skal have en praktisk implementering. Den potentielle brug, som vil være til stede, hvis det blot er en del af debatten, er ikke meget anderledes end mange tankeeksperimenteres potentialitet og er derfor ikke nok.

En anden vej kunne være, at der måske er behov for en anden forståelse af filosofi, for at afklare spørgsmålet om dens anvendelse. En mulighed her er at sige, at filosofien beskæftiger sig med det normative, hvilket uden tvivl er et særkende for den (Klausen 2022, 9). Dog vil det næppe udgøre en fyldestgørende betingelse, for selvom vi måske kunne sige, at behandlingen af det normative er tilstrækkelig til, at der er tale om filosofi, kan den næppe siges at være nødvendig. Masser af spørgsmål i ontologiske diskussioner er f.eks. slet ikke berørt af normative overvejelser. Jeg ser derfor ingen grund til at forfølgelig implikationerne af en sådan filosofiforståelse.

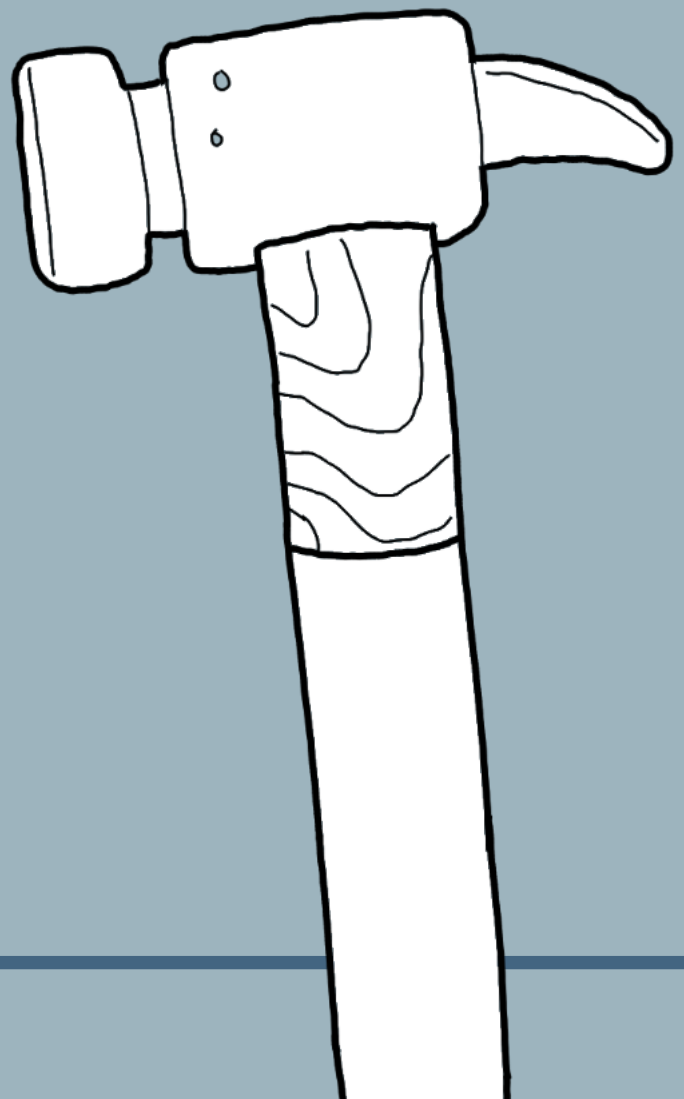
En sidste mulighed, jeg vil tage op, er, at et skarpt skel mellem anvendt filosofi og ren filosofi ikke er muligt. Eftersom dette punkt netop hævder, at skellet ikke er klart, er der heller ikke så meget at sige om det. Ideen er, at vi måske snarere kan tale om et konstrueret skel, som er praktisk at benytte i forskellige henseender, end et mere konkret skel. Her er mit bedste bud, at anvendt filosofi er, når ikke-filosoffer ser en praktisk anvendelse af filosofien. Det kunne så f.eks. være, når man skal afklare spørgsmålet om selvkørende biler eller når en definition af et begreb er afgørende for den videre forståelse i et projekt. Dette minder i nogen grad om Lippert-Rasmussens beskrivelse af publikums-forståelsen af anvendt filosofi.

Philosophy is applied if, and only if, its intended audience is non-philosophers (Lippert-Rasmussen 2016, 14).

En forskel kunne dog ligge i, at publikumsforståelsen her gennem sin iff-formulering er en bi-implikation, så det vil være tilstrækkeligt, at publikum er ikke-filosoffer. Det betyder, at en filosofforelæsning for ikke-filosoffer vil være tilstrækkeligt for, at der er tale om anvendt filosofi. Dette er ikke tilfældet under den forståelse, jeg lægger op til, om end jeg ikke forsøger at kaste mig ud i spørgsmålet om nødvendige og tilstrækkelige betingelser.

Konklusion

Det er bestemt ikke klart, hvad der skal forstås ved det "anvendte" i anvendt filosofi, som skulle adskille det fra filosofi som sådan. Den bedste forståelse af begrebet synes at være en pragmatisk tilgang.

Litteratur (fælles for temasektionen)

Blackburn, Simon. 1999. *Think: A Compelling Introduction to Philosophy*. Oxford: Oxford University Press.

Klausen, Søren Harnow. 2022. "Lettere sagt end gjort. Udfordringer i samspillet mellem filosofisk teori og empiri". I Holm, A. N. (red): *Filosofi og empiri*. Aalborg University Press, 11-31

Lippert-Rasmussen, Kasper. 2016. "The Nature of Applied Philosophy." I *A Companion to Applied Philosophy*, redigeret af Kasper Lippert-Rasmussen, Kimberly Brownlee og David Coady. West Sussex: Wiley Blackwell, 1-17

Midgley, Mary. 1996. *Utopias, Dolphins and Computers: Problems of Philosophical Plumbing*. London & New York: Routledge.

Olesen, Søren Gosvig. 2022. *Filosofien som institution – og tænkningen som håndværk*. København: Klim.

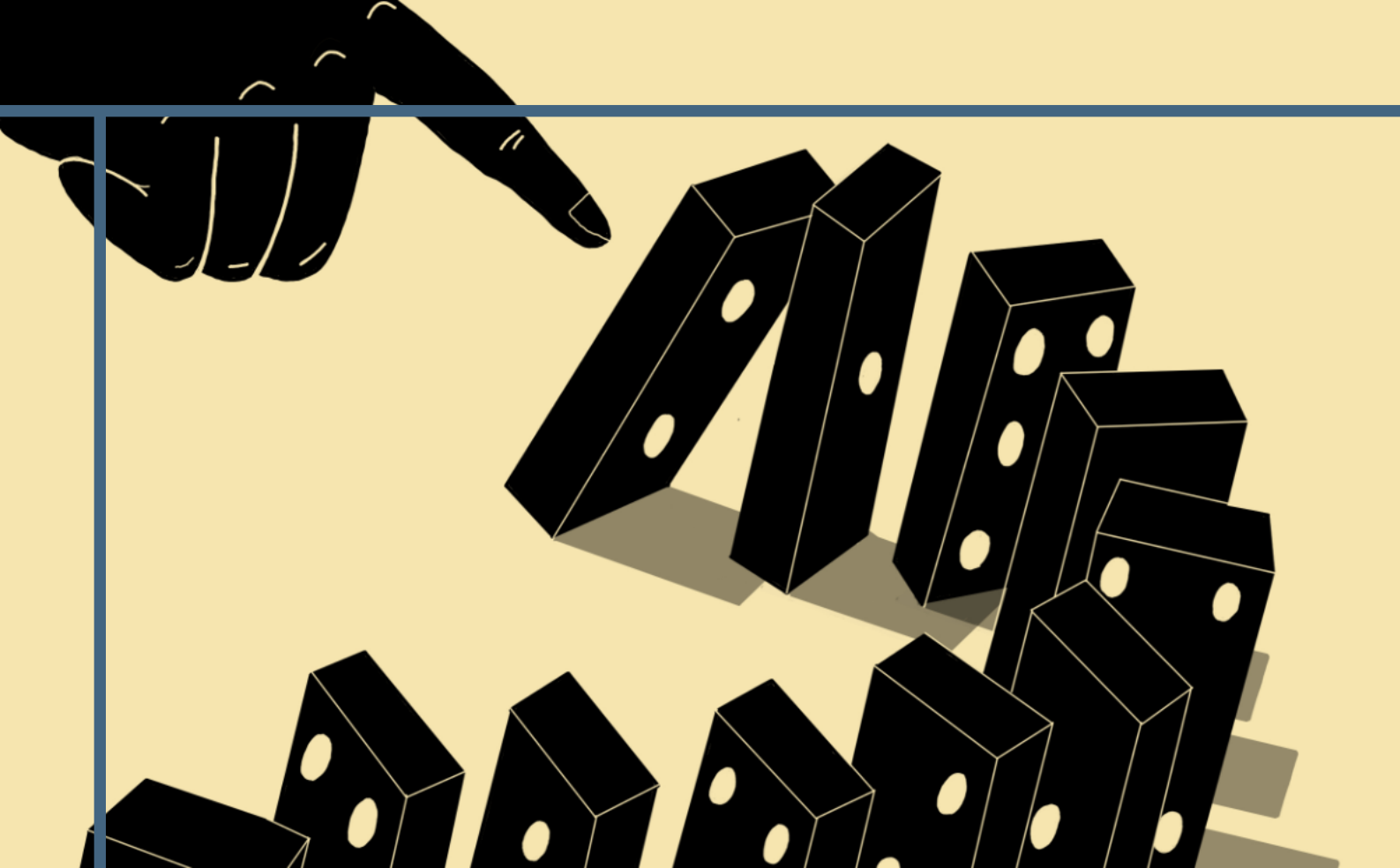
Schaffalitzky de Muckadell, Caroline and Petersen, Esben Nedenskov. 2017. "Why Not Open the Black Box of Journal Editing in Philosophy? Make Peer Reviews of Published Papers Available". *Metaphilosophy*, 48: 245-257

Stevenson, Leslie. 1970. "Applied Philosophy". *Metaphilosophy* 1, 258-267.

Toft, Kristian Høyer. 2017. "Anvendt filosofi og pluralisme." I *Anvendt filosofi er interaktionel filosofi*, redigeret af Morten Ziethen. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Mill, John Stuart. 2008. *Utilitarisme*. Oversat af Helge Nørgaard Madsen. DET lille FORLAG, Frederiksberg

Ziethen, Morten. 2017. "Anvendt filosofi – Enigheder og brudflader i et felt i tilblivelse." I *Anvendt Filosofi Er Interaktionel Filosofi*, redigeret af Morten Ziethen, 7–19. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Hvad skal vi med transitiv kausalitet?

Af Rune Lærke

Indledning

Indenfor kausalitetslitteraturen tages det ofte for givet, at vi har en klar før-teoretisk intuition om, at kausalitet er en *transitiv* relation, dvs. at hvis C er årsag til D og D er årsag til E, så er C årsag til E. På baggrund af denne intuition forsvarer transitivister, som David Lewis og Ned Hall, at kausalitet grundlæggende *må* være transitiv. Eks. har Lewis hævdet, at "causation must always be transitive", mens Hall har kaldt transitiv kausalitet et "bedrock datum" og "(an) indisputable a priori insight" (Lewis 1973, 563; Hall 2000, 198). Hall går endda så langt som at hævde, at "rejecting transitivity seems intuitively wrong", med henvisning til, at vi ofte begrundes, at C er en årsag til E, præcis *fordi* C er en årsag til et eller flere mellemliggende $D_1, D_2, \dots, D_n$, der

er en årsag til E, og at det af den grund virker uholdbart at skulle antage, at en sådan begrundelse er "fundamentally misguided" (Hall, citeret i Maslen 2004, 349).

Uheldigvis for transitivister kan der opstilles en række eksempler, der udfordrer intuitionen om transitiv kausalitet, og således også rammer Halls argument. Tag følgende eksempel: Billy er ude at vandre i bjergene og ser et stort klippestykke rulle imod sig. Billy når at springe til side, inden klippestykket rammer ham, og han overlever den livstruende situation. Klippestykkets rullen ned af bjerget, er årsag til, at Billy ser det og springer, og springet er årsag til, at Billy overlever. Transitivisten er her tilsyneladende forpligtet på, at

klippestykket er en årsag til, at Billy overlever, på trods af at klippestykket kun er en trussel mod Billys liv, og at Billy var overlevet lige så fint uden klippestykkets tilstedeværelse (Paul & Hall 2013, 222). For mange er det derfor ikke intuitivt klart, at klippestykket bør regnes for en årsag til Billys overlevelse, hvilket har sået tvivl omkring hvorvidt kausalitet er transitiv (Collins et al. 2004, 39).

Målet med denne artikel er at undersøge en af mulighederne for et argument for transitiv kausalitet, der kan gøre transitivistens position mindre sårbar for intuitionsbårne modeksempler som det ovenstående. Artiklen er et lettere redigeret uddrag af min bacheloropgave fra 2023, og jeg vil derfor kort opsummere et par væsentlige pointer, der danner ramme for uddragets indhold. I den oprindelige opgave forsøger jeg at opstille et *uundværlighedsargument* (eng. *indispensability argument*) for transitiv kausalitet, baseret på Quine-Putnam uundværlighedsargumentet for matematisk realisme og Theodore Siders realisme om metafysisk struktur (se evt. Colyvan 2019, Sider 2011). Med et sådant argument vil transitivisten kunne hævde, at vi er *metafysisk forpligtede* på at kausalitet er en transitiv relation, da transitivitet udgør en uundværlig del af vores bedste teori(er) om verden, uafhængigt af evt. før-teoretiske intuitioner derom og tilsyneladende intuitive modeksempler. Jeg argumenterer i den forbindelse for, at transitivistens sag står stærkest, hvis den normative præmis i hendes argument tager følgende form: *Vi bør være metafysisk forpligtede på de, og kun de, entiteter og begreber, der er uundværlige for vores bedste teorier om verden*. En entitet eller et begreb betragtes dertil som *uundværlig* (eng. *indispensable*), hvis det ikke kan udelades fra hhv. vores ontologi eller

ideologi, uden dermed at svække vores teories status som de bedste teorier om verden/virkeligheden, mht. de teoretiske dyder vi mener gode teorier skal besidde (såsom simpelhed, forklaringskraft osv.). Tilbage for transitivisten er 'blot' at overbevise os om, at kausalitetsrelationens transitivitet er således uundværlig.

Et af kernespørgsmålene som jeg efterfølgende behandler i opgaven - og som er afsættet for denne kortere artikel - er, hvorvidt transitivitet udgør en uundværlig del af vores bedste teori *om kausalitet* og dens analyse af kausale forløb. En sådan uundværlighed kan eks. vise sig ved, at man undersøger kausalitet mellem kun to hændelser C og E, og finder, at vores bedste teori er uløseligt bundet til, at kausalitet er en transitiv relation. Eller at transitivitet er centralt for, at vores teori kan levere korrekte analyser af kausale forløb, og undgå falske positiver/negativer. Jeg fokuserer i den forbindelse på L.A. Paul og Ned Hall's teori om kausalitet som *minimal tilstrækkelighed* (MT), der indebærer en specifik appel til transitivitet, og angiveligt skulle være bedre end sine konkurrenter til, at håndtere centrale problemstillinger.

Jeg lægger i det følgende ud med at redegøre for transitivitet generelt, samt den såkaldte *ancestrale manøvre*, der er central for MT's appel til transitivitet. Herefter præsenteres MT's grundlæggende analyse af kausalitet sideløbende med en kritisk undersøgelse af hvor/hvorfor transitivitet bliver aktuel for teoriens analyse. Jeg argumenterer efterfølgende for, at transitivitet kun indføres som en del af MT, fordi det kræves at den forklarer bedømmelser af kausale sammenhænge, foretaget ud fra en før-teoretisk opfattelse af at kausalitet er transitiv. Slutteligt, efter at have sat kravet ud af spil, afprøver jeg MT *uden* transitivitet på de problematiske

eksempler som var anledning til at transitivitet blev indført, og argumenterer for at teorien *ikke* bliver svækket af dens udeladelse. Jeg konkluderer, at der ikke er tilstrækkeligt grundlag til at acceptere et uundværlighedsargument for transitiv kausalitet ud fra det gennemgæede, og påpeger, at det i højere grad er *antitransitivitet* der viser sig uundværligt for MT.

Vi starter forholdsvis lige på og hårdt, med en redegørelse for transitivitet og den ancestrale manøvre, der er vigtig for, at forstå hvor stærkt/svagt et grundlag MT's indførelse af transitivitet hviler på.

Transitivitet og den ancestrale manøvre

En relation kan have tre mulige egenskaber mht. transitivitet: En relation R mellem elementer a, b, c , er *transitiv*, hviss. det er tilfældet, at Rab og Rbc er tilstrækkelige for Rac . Omvendt er R *intransitiv*, hviss. det *ikke* er tilfældet at Rab og Rbc er tilstrækkeligt for Rac . Sidst men ikke mindst er R *antitransitiv*, hviss. det er tilfældet, at Rab og Rbc er tilstrækkeligt for, at det *ikke* er tilfældet at Rac . Den *ancestrale manøvre* udnytter det forhold, at der for enhver relation R - uagtet hvilken af tre ovenstående egenskaber den har - findes en defineret transitiv relation R^* , kaldet *ancestralen* til R , der *indeholder* R , dvs. R^* gælder for de samme elementer som R , på baggrund af de forbindelser R danner mellem dem (Rosen 2019, 629-632). Manøvren bruges gerne til at udvide en ikke-transitiv relation til en transitiv. Lad os tage et eksempel.

Lad R være en antitransitiv relation på elementerne a, b, c , hvor Rab og Rbc . Det

gælder altså at R udgør en direkte forbindelse mellem elementer a og b , og gør det samme for b og c . Da R er antitransitiv, følger det derfor, at der *ikke* er en direkte R -forbindelse mellem a og c . R kunne her være den biologiske *forælder*-relation "x er forælder til y", hvor det af "a er forælder til b", og "b er forælder til c" følger, at det *ikke* er tilfældet, at "a er forælder til c"¹. *Ancestralen* til R er så defineret ud fra det forhold, at hvis R danner en forbindelse mellem a og b , så man kan gå fra det ene element til det andet i kun et trin, og R gør det samme for elementerne b og c , så findes der en *ny* relation R^* , hvor man kan gå fra a til c i *et eller flere* trin, dvs. at der er en *indirekte* forbindelse mellem a og c på baggrund af den direkte forbindelse R mellem a og b samt b og c (Rosen *ibid.*). For forælder-relationen R vil R^* være *forfader*-relationen "x er forfader til y", hvor det af "a er forfader til b" og "b er forfader til c" følger, at "a er forfader til c". I R^* skelnes der imidlertid *ikke* mellem direkte og indirekte forbindelser, men der postuleres rettere, at der ud fra disse er en *ny direkte* forbindelse R^* mellem alle de elementer, som R gælder for. Ligeledes skelner forfader-relationen ikke mellem forældre, bedsteforældre eller tipoldeforældre til c , men regner dem alle for direkte forfædre til c . Hvor R *udelukker* en direkte R -forbindelse mellem a og c , kan R^* altså ses som en relation, der forbinder de samme elementer som R , men hvor vi har dannet nok yderligere forbindelser mellem elementerne til, at hvis R^*ab og R^*bc , så R^*ac , altså er relationen R^* *transitiv* (Rosen *ibid.*).

Hertil er nogle få ting at bemærke. R^* er en *ny* relation, der gælder for de samme elementer som R , men den ændrer

1) Der ses bort fra muligheden af incest, hvor a kan være forælder til b og c , ved at a og b *sammen* er forældre til c .

ikke på, at R er eks. antitransitiv. Den er dog ikke en *vilkårlig* ny relation på elementerne i R . R^* er den *minimale* transitive relation, der indeholder R , dvs. den gælder for den mindste mulige mængde af elementer og forbindelser, der er nødvendige og tilstrækkelige for at danne en *transitiv* relation mellem elementerne i R . Tag til sammenligning den transitive relation T "x er født før y", der indeholder alle elementerne og forbindelserne fra R , men også mange andre relationer, eks. "x er storebror/-søster til y". T er altså en transitiv relation, der indeholder R , men den er *ikke* R 's *ancestral*, da Txy kan være sand, mens Rxy er falsk. R^* kan derfor med rette regnes for den udvidelse af R , der forudsætter R til at danne de forbindelser mellem enkelte elementer, der danner baggrund for at hævde R^* . Omvendt må R^* betragtes som en relation, der reducerer til R . For en mængde elementer kan ikke være forbundet af R^* , hvis der ikke i forvejen er R forbindelser mellem elementerne. Der er eks. hverken mere eller mindre ved forfaderskab end det at være forbundet gennem led af forældreskab. Hertil kommer, at der kun er to/få mulige elementer, der kan tage x'ets plads i forælder-relationen, mens der er en ubegrænset mængde elementer, der kan tage x'ets plads i forfader-relationen. Ydermere er det jf. ancestralens definition *trivielt*, at der kan hævdes en R^* for enhver R . Men det er langt fra alle R^* -relationer, der er meningsfulde, eller som vi har et særskilt begreb om, som vi har det med forfaderrelationen².

Dette fører os til det sidste og vigtigste ved ancestralen, nemlig at vi ikke på forhånd er forpligtede på at tillægge tilstedeværelsen af en R^* relation nogen

særlig betydning, hverken som noget yderligere forklarende eller som en nødvendig del af vores teori. Ligeledes er det blevet fremhævet, at den ancestrale manøvre ikke fritager os fra spørgsmålet om hvorvidt det er R eller R^* , der er den *egentlige* kausale relation (Mellor 2004, 309-310). R^* relationens relevans for en teori skal derfor begrundes særskilt. For vores vedkommende kommer dette til at dreje sig om, hvorvidt det er R eller R^* , der er uundværlig for teorien om kausalitet som minimal tilstrækkelighed, da muligheden af et uundværlighedsargument for transitiv kausalitet afhænger af dette forhold. Med dette vil vi nu se grundigere på MT og ophavet til dens transitivitet.

MT-analysen og begrundelsen af transitivitet

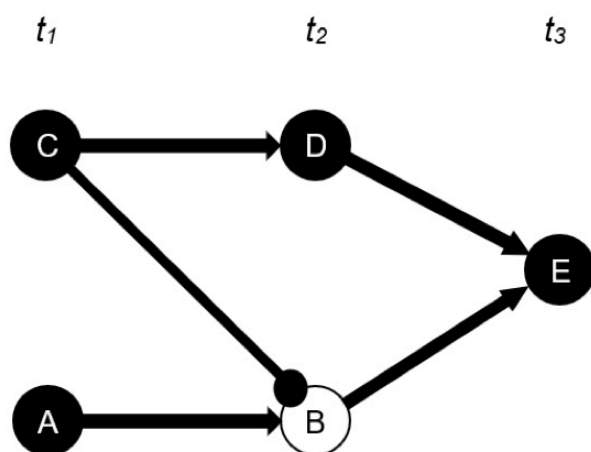
Vi søger et argument for transitiv kausalitet, der undgår at appellere til før-teoretiske intuitioner derom. Begrundelsen af transitivitets uundværlighed må m.a.o. ikke kunne spores tilbage til en antagelse, der hviler på en sådan intuition. Paul og Hall gør det klart, at de tager det som et grundlæggende faktum, at "causation *seems to be transitive*", i deres egen undersøgelse af kausalitet (Paul & Hall 2013, 4, min kursiv). Vi må derfor se på, hvor ideen om at 'kausalitet *synes* at være transitiv' kunne stamme fra, og i den henseende introducere et praktisk illustrativt værktøj.

Figur 1 er et *neurondiagram*. Et farvet punkt/neuron indikerer, at en hændelse forekommer, et ufarvet punkt, at en hændelse udebliver. Pile er udtryk for kausal *stimulering*, dvs. forekomsten af

2) Tag eks. den intransitive relation R : "x elsker y". Her synes der ikke at findes et begreb for en evt. R^* .

hændelsen ved pilens start, er årsag til forekomsten af den ved pilens slut. Streger der ender i et mindre punkt indikerer kausal *forhindring*, dvs. forekomsten af hændelsen ved stregens start er årsag til, at hændelsen ved det mindre slutpunkt udebliver. Punkter mod venstre går tidsligt forud for punkter mod højre.

Figur 1

Figur 1 kunne skildre følgende scenarie: Billy lægger an til at kaste en sten mod en flaske (C), og det samme gør Suzy (A). Da Suzy ser Billy lægge an til at kaste, vælger Suzy *ikke* at kaste (C's forhindring af B). Billy kaster sin sten (D), der rammer og knuser flasken (E). Havde Billy ikke lagt an til at kaste (C udebliver), ville Suzy have kastet sin sten (B), der ville have ramt og knust flasken (E).

Paul og Hall påpeger, at det i figur 1 er "perfectly clear that C is a *cause* of E and A is not" (Paul & Hall 2013, 75, min kursiv). De synes at indikere, at en analyse, der *ikke* forklarer C som en årsag til E, giver et *falsk negativt* resultat, ang. C's rolle. Tag nu et mere simpelt eksempel

i figur 2. Jeg antager, at Paul og Hall ville give samme svar til figur 2, som til figur 1, at det er *tydeligt*, at C er en årsag til E.

Figur 2

Dette forekommer mig at være tydeligt: (i) C er en årsag til D, og (ii) D er en årsag til E. Men hvori består *tydeligheden* af, at (iii) C er en årsag til E, hvis ikke for en forudgående ide om, at (i) og (ii) er *tilstrækkelige* for (iii)? Hvordan begrundes man, at C *tydeligt* er en årsag til E i figur 2, hvis ikke ud fra en forudgående antagelse om at kausalitet er transitiv? Svar: antag, at kausalitet indebærer, at E står i den samme direkte relation til alle de forudgående hændelser, der udgør dens kausale historie, dvs. antag, at kausalitet er en *tidslig åben* relation. Dette giver det ønskede svar til figur 2, nemlig at C er en årsag til *både* D og E, mens D *også* er en årsag til E. Dermed kan det hævdes, at (i), (ii) og (iii) er sande, uden at henvise til, at (iii) er sand *fordi* (i) og (ii). Pointen er, at Paul og Hall ikke behøver antage, at kausalitet er transitiv for at forklare C som en årsag til E i figur 1 og 2, da forklaringen fra tidslig åbenhed også stemmer overens med intuitionen om, at C er en årsag til E. Deres bedømmelse, at det er *tydeligt*, at C er en årsag til E, kan altså forklare hvorfor kausalitet kan *synes* at være transitiv, men det *følger* ikke af bedømmelsen, at kausalitet *må* være transitiv. Det er dermed ikke sikkert, at deres bedømmelse kan føres tilbage til den før-teoretiske intuition om transitiv kausalitet, som vi gerne vil undgå. Desværre må Paul og

Hall hurtigt opgive ideen om, at MT er en tidlig åben relation, hvilket ligeledes sætter deres før-teoretiske bedømmelse af C som en årsag til E i en prekær situation. For at forstå hvorfor, må vi se på MT's analyse af kausalitet og dens udfordring med *tidlig afskæring*.

Kort lyder minimal tilstrækkeligheds analyse af kausalitet således: hændelse C er en årsag til hændelse E, hviss. C tilhører en mængde af samtidige³ forekommende hændelser S, der er *minimalt tilstrækkelige* for E. Her forstås *minimalt* som at forekomsten af hændelserne i mængden S, er tilstrækkelige for, at E ligeledes forekommer, men at ingen ægte delmængde af S i sig selv er tilstrækkelige for, at E forekommer. Med *tilstrækkelighed* menes der, at en mængde af hændelser S, forekommende til tidspunkt t , er tilstrækkelige for en senere forekommende hændelse E, hviss. det er tilfældet, at såfremt *kun* hændelserne i S forekommer, vil E også forekomme (Paul & Hall 2013, 14-16). Tag eks. at en mængde af samtidige hændelser {A,B,C} går forud for en hændelse E. Hvis A kan fjernes fra mængden af hændelser, men E stadig vil forekomme, er mængden {A,B,C} ikke minimalt tilstrækkelig for E, da {B,C} er en ægte delmængde af {A,B,C}, der er tilstrækkelig for E. Hvis E *ikke* forekommer, når B eller C fjernes, er mængden {B,C} minimalt tilstrækkelig for E, og regnes jf. MT for årsager til E. A kan her være en kausalt *irrelevant*, *overflødig* eller potentielt *forhindrende* hændelse ift. E, da ingen af disse typer af hændelser kan indgå i en minimalt tilstrækkelig mængde. Men tag nu, at {B,C}, der sammen udgør mængden S,

forekommer til tidspunkt t_1 , og at der mellem S og E findes et t_2 med en hændelse D, således at mængden S er minimalt tilstrækkelig for D, og D alene er minimalt tilstrækkelig for E. I et sådant tilfælde er B og C stadig dele af en mængde hændelser S, der *til et tidspunkt* (i.e. til t_1) er minimalt tilstrækkelige for E, selvom det først er som følge af det senere D, at E indtræffer. MT siger altså intet om, hvor mange hændelser der må være *imellem* tidspunktet t_1 hvor S forekommer, og det senere tidspunkt $t_{...}$ hvor E indtræffer. Analysen er derfor *tidsligt åben*, da den tager alle hændelser, der tilhører minimalt tilstrækkelige mængder til alle tidspunkter før E, for at tælle som årsager til E. Dette giver væsentlige udfordringer for MT's analyse af kausalitet.

Udfordringen for MT opstår ved eksempler på *tidlig afskæring*. *Tidlig afskæring* (eng. *early preemption* el. *early cutting*) er kausale forløb, hvor eks. to hændelser C og A hver især er muligt kausalt forbundet til den samme senere hændelse E, men hvor det gælder, at hvis C og A begge forekommer, så vil C *afskære* A's forbindelse til E, *inden* E indtræffer. Scenariet i figur 1 er et eksempel på tidlig afskæring. For selvom Suzy havde kastet sin sten og knust flasken, hvis ikke det var for Billys kast, og Suzy derfor fungerer som en såkaldt *back-up* til Billys kast, hersker der for de fleste ingen tvivl om, at det i det *aktuelle* eksempel kun er Billys kast, der spiller den egentlige udslagsgivende rolle i, at flasken knuses. Dette tydeliggøres i figur 1, hvor det fremgår, at C og A begge *kan* spille den udslagsgivende rolle mht. til E, da A ville bevirke B, hvis den forhindrende hændelse C skulle udeblive. Men eftersom C forekommer

3) Dvs. til det samme *tidspunkt* eller indenfor samme afgrænsede *tidsrum*.

og forhindrer B i at indtræffe, er det dog kun C, der faktisk spiller denne rolle, også selvom A forekommer sideløbende med C. En analyse som MT, skal kunne skelne mellem sådanne hændelser i *aktuelle* kausale forløb og i evt. *uaktuelle* back-up-forløb, for at undgå falske positive. Dette kan MT desværre ikke i sin nuværende form, hvilket leder til alvorlige fejlresultater.

Grunden til at MT fejler, relaterer sig direkte til dens tidslige åbenhed. I figur 1 kan vi se, at D udelukkende har C som sin minimalt tilstrækkelige mængde, og at mængden $\{C\}$ til tidspunkt t_1 er minimalt tilstrækkelig for E, om end C til t_1 bevirker E via D's forekomst til t_2 . Men ser vi herefter på hændelserne A og B og husker på, at MT lader os se bort fra alle udenforstående hændelser, dvs. her C og D, finder vi, at $\{A\}$ til t_1 ligeledes er minimalt tilstrækkelig for E. For hvis vi ikke inkluderer C som forhindring til B, vil A bevirke B og derigennem E. Da C og A begge forekommer til t_1 , dvs. er *samtidige* hændelser, og MT i sin nuværende form ikke skelner til, hvor mange tidspunkter der ligger mellem en årsag og en virkning, må analysen regne både C og A til t_1 som hver især minimalt tilstrækkelige for E *uagtet* C's forhindring af B's forekomst (Paul & Hall 2013, 74-75). Kort sagt, MT regner både C og A for at være lige meget årsager til E, selvom C faktisk forhindrer A's virkning. MT giver altså det stærkt kontraintuitive resultat, at både Billy og Suzy er årsager til at flasken knuses, også selvom Suzy *ikke* kaster sin sten. Bemærk, at det er præcis MT's *tidslige åbenhed* der bringer A i spil og analysen i vanskeligheder. MT må derfor enten acceptere, at den ikke kan forklare C som en årsag til E på en måde, der udelukker, at A ligeledes er en årsag til E, eller revurdere sin definition på, *hvorfor* C er

en årsag til E.

Paul og Hall vælger at revurdere deres analyse ved, at opgive ideen om tidslig åbenhed og justere ideen om minimal tilstrækkelighed til blot en tilstrækkelig men ikke nødvendig betingelse for kausalitet. Herefter defineres *kausalitet* som *ancestralen* af minimal tilstrækkelighed. Justeringens første træk er indførelsen af et *unikheds*-kriterium, så MT lyder således: "C is a cause of E if (but not only if) C belongs to a unique set of contemporaneous events minimally sufficient for E" (Paul & Hall 2013, 90, min understregning, kursiv i original). Vi må nu lede efter en *unik* mængde af samtidige hændelser som årsager til E, dvs. en mængde hændelser S_1 forekommende til tidspunkt t_1 , der er minimalt tilstrækkelig for et senere E, men hvor der ikke *imellem* S_1 og E kan findes et S_2 til et evt. t_2 , sådan at S_2 også er minimalt tilstrækkeligt for E. Vi er m.a.o. begrænset til kun at betragte hændelser til tidspunktet *lige inden* E indtræffer. I figur 1, finder vi nu kun én mængde forekommende hændelser, der lever op til kravet, nemlig D til t_2 . Vi kan dertil ikke betragte C eller A som unikke minimale tilstrækkelige mængder for E, da der findes minimalt tilstrækkelige mængder mellem dem og E. Bemærk, at MT gennem denne omformulering er blevet en *antitransitiv* relation: At C er den unikt minimalt tilstrækkelige mængde for D, og D er den unikt minimalt tilstrækkelige mængde for E, *medfører*, at C *ikke* er den unikt minimalt tilstrækkelige mængde for E. Prisen for at redde MT fra at betragte A som en årsag til E i figur 1, er at C udelukkes som en årsag til E. Dette duer ikke, ifølge Paul og Hall, da det er "perfectly clear that C is a cause of E" (Paul & Hall 2013, 75). Derfor benytter de sig af den ancestrale manøvre, så

C er en årsag til E, såfremt C er forbundet til E via en *kæde* af unik minimal tilstrækkelighed, dvs. via underlæggende antitransitive MT-relationer (Paul & Hall 2013, 90-91). Kort sagt, den kausale relation er *ikke* den antitransitive MT-relation, men en ny *transitiv* relation MT* baseret på antitransitive MT-relationer. Med dette træk er C sikret som en årsag til E i figur 1, *uden* at A kommer til at tælle som en årsag til E.

Paul og Hall medgiver, at den ancestrale manøvre forudsætter antagelsen om, at kausalitet er transitiv, og at MT's håndtering af tidlig afskæring står og falder med holdbarheden af denne antagelse (Paul & Hall 2013, 92-91). Uden transitivitet, kan MT nemlig ikke fejlfrit forklare C som en årsag til E i figur 1 eller 2, hvilket strider mod den før-teoretiske intuition om, at det er *fuldkommen tydeligt*, at C er årsag til E. Med MT's forudsætning af transitivitet ifm. sin analyse, synes transitivisten altså at kunne finde belæg for, at transitivitet er en *uundværlig* del af vores bedste teori om kausalitet, ved at henvise til dens nødvendighed for at undgå falske positiver ved tidlig afskæring.

MT's behov for transitivitet

For transitivistens argument opstår dog en væsentlig udfordring ved begrundelsen af, *hvorfor* transitivitet er uundværlig for MT. For der syntes som sagt at være to mulige forklaringer, der understøtter vores før-teoretiske bedømmelse af, at C er årsag til E i figur 1 og 2, nemlig at kausalitet er en *tidslig åben* relation eller en *transitiv* relation. Paul og Hall *afviser* forklaringen fra tidslig åbenhed, da det er anledning til, at MT bryder sammen ved tidlig afskæring. De afviser samtidigt, at kausalitet er en

antitransitiv relation ud fra, at det *udelukker*, at C er årsag til E, hvorfor de tyer til den ancestrale manøvre og MT*. Den tidsligt åbne relation afvises, da den regner Suzys læggen an til at kaste som en årsag, selv når Suzy ikke kaster sin sten. Den antitransitive relation afvises, da den udelukker Billys *læggen an* - og kun regner Billys *kast* - for en årsag til, at flasken knuses. Man afviser altså, at bedømmelsen 'C er en årsag til E' skal forklares ud fra, at kausalitet er en tidslig åben relation, fordi MT fejler som en tidslig åben relation. Men man står stadig på, *at* C skal forklares som en årsag til E, nok til at afvise den antitransitive MT, der forklarer, at C *ikke* er en årsag til E. Man stiller ikke spørgsmål til, *hvorvidt* C er en årsag til E, hverken når man må opgive en af forklaringerne, der understøtter denne bedømmelse, eller når man gør en relation, der *udelukker*, at C er en årsag til E, til en central del af sin teori. Dette vidner om, at den før-teoretiske bedømmelse af C's rolle i figur 1 og 2 allerede hviler på ideen om, at kausalitet *er* transitiv. Groft sagt, transitivitet bliver kun uundværlig for MT, fordi man *kræver*, at teorien forklarer før-teoretiske bedømmelser, foretaget ud fra en forudgående opfattelse af, at kausalitet er transitiv. Det behøver dog ikke være en cirkelslutning, for så vidt man kan begrunde transitiviteten uafhængigt, ved eks. at appellere til en stærk intuition derom. For vores vedkommende bliver det dog cirkulært, eller i bedste fald et uanvendeligt træk, for så vidt vi søger hhv. at begrunde vores intuitioner om transitiv kausalitet, eller undgå at begrundelsen af transitivitet kan føres tilbage til en før-teoretisk intuition derom. Transitivisten kan derfor ikke gøre sig håb om at forpligte os på transitiv

kausalitet vha. dens rolle i MT. Ellers ender hun højst i samme problem som uundværlighedsargumentet søger at undgå, nemlig at der kan skabes tvivl om vores intuition om transitiv kausalitet.

Vi må altså droppe antagelsen om, at C skal forklares som en årsag til E, hvis vi skal gøre os et håb om at opstille et uundværlighedsargument. Desværre for transitivisten gør dette kort proces for MT's begrundelse af kausalitet som en grundlæggende transitiv relation. For når MT skal forklare den mest fundamentale direkte kausale relation mellem kun to hændelser, eks. D og E i figur 1, forekommer det at være nødvendigt at indføre *unikhedskriteriet* for at undgå falske positiver. Indfører man ikke unikhedskriteriet, der gør MT antitransitiv, så forbliver MT en tidsligt åben relation, og den vil således regne C, A og D som årsager til E i figur 1. Bemærk, at hvis MT ikke resulterede i den falske positive A, men kun forklarede C og D som årsager til E i figur 1, så ville vi ikke have grund til at indføre unikhedskriteriet. For selvom vi har droppet antagelsen om, at C er årsag til E, har vi ikke deraf grund til at antage, at C ikke er årsag til E. Men da den tidsligt åbne MT fører til falske positiver, så er der en grund til at indføre unikhedskriteriet. For hvis vi ikke har en uafhængig grund til at regne Billys *læggen an* til t_1 som en årsag til, at flasken knuses til t_3 , men først og fremmest vil sikre, at vores teori forklarer, hvorfor Billys *kast* til t_2 er en årsag dertil, så er der ingen tydelig grund til, hvorfor vi skulle foretrække en teori, der medtager hændelserne til t_1 som evt. årsager til hændelsen til t_3 . Umiddelbart synes en teori, der udelukker forbindelsen mellem t_1 og t_3 at være at foretrække, så Suzys *læggen an* ikke fejlagtigt regnes som en årsag til, at flasken knuses. Pointen er, at

transitivisten ikke kan hævde, at vi er forpligtede på transitiv kausalitet med henvisning til, at den mest fundamentale MT-relation mellem kun to hændelser nødvendigvis indebærer transitivitet. Det er rettere *antitransitivitet*, der her fremstår som uundværligt for MT.

Dropper vi antagelsen om C som en årsag til E, er der heller ikke grund til at hævde MT's ancestral for, at håndtere problemet med tidlig afskæring. Regner vi i figur 1 bagud fra E, ser vi nemlig allerede ved t_2 , at kun D opfylder MT's krav, og at B ikke kommer i betragtning som havende en aktiv rolle mht. E. Det mulige back-up forløb A-B-E er allerede fra første skridt afholdt fra at forstyrre vores analyse. Regner vi nu bagud fra D kommer kun C i betragtning som dets årsag til t_1 , og ikke A. Ifølge den rent antitransitive MT, er der altså kun ét kausalt forløb i eksemplet der faktisk udmunder i E's forekomst, nemlig C-D-E. Dette forløb indeholder tilmed kun de hændelser, der synes at være relevante for E's faktiske forekomst, også selvom analysen ikke længere regner C for en årsag til E. Undlader vi at gøre MT transitiv, opstår der således hverken problemer med at skelne faktiske og back-up forløb, eller problemer med falske positiver/negativer. Igen synes det at være den antitransitive MT, der er uundværlig, og ikke dens transitive ancestral. Følger vi uundværlighedsargumentet til dørs, må det tages som, at vi nærmere er metafysisk forpligtede på, at den kausale relation er antitransitiv.

Konklusion

Vi har nu set på hvor transitivitet kunne spille en uundværlig rolle for vores bedste teori om kausalitet. Denne uundværlighed er dog ikke stærk nok til, at transitivisten deraf

kan forpligte os på at kausalitet er en transitiv relation. Vi *kan* hævde en ancestral relation af at være forbundet af ikke-transitive kausale relationer, men vi fandt ingen tilstrækkelig begrundelse for ancestralens uundværlighed for andre end transitivisten selv. Følger vi uundværlighedsargumentet til dørs, synes vi dertil at kunne påpege følgende: hvis

kausalitet er transitiv, så er minimal tilstrækkelighed falsk, da den indebærer metafysisk forpligtelse på antitransitiv kausalitet. Omvendt, hvis minimal tilstrækkelighed er vores bedste teori om kausalitet, så må vi - som minimum - antage, at kausalitet ikke er transitiv.

Referencer

- Collins, John, Ned Hall, and L.A. Paul. 2004. "Counterfactuals and Causation: History, Problems and Prospects." In *Causation and Counterfactuals*, by John Collins, Ned Hall and L.A. Paul, 1-56. Cambridge: MIT Press.
- Colyvan, Mark. 2019. "Indispensability Arguments in the Philosophy of Mathematics." *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Edited by Edward N. Zalta. Feb 28.
- Hall, Ned. 2000. "Causation and the Price of Transitivity." *The Journal of Philosophy*, April: 198-222.
- Lewis, David. 1973. "Causation." *The Journal of Philosophy*, 556-567.
- Maslen, Cei. 2004. "Causes, Contrasts, and Nontransitivity." In *Causation and Counterfactuals*, edited by John Collins, Ned Hall and L.A. Paul, 341-357. Cambridge: MIT Press.
- Mellor, D.H. 2004. "For Facts as Causes and Effects." In *Causation and Counterfactuals*, edited by J. Collins, L.A. Paul and Ned Hall, 309-323. Cambridge: MIT Press.
- Paul, L.A., and Ned Hall. 2013. *Causation: A User's Guide*. Oxford: OUP.
- Rosen, Kenneth H. 2019. "Relations." In *Discrete Mathematics and Its Applications*, 599-671. New York: McGraw Hill Education.
- Sider, Theodore. 2011. "Primitivism." In *Writing the Book of the World*, 9-20. Oxford: OUP.

DISCIPLINERNE'S DAG

Disciplinernes Dag er et arrangement for studerende og undervisere ved filosofi på SDU, hvor især undervisere fremlægger deres tanker om en udvalgt disciplin indenfor filosofien.

I år var temaet repræsentation, hvor fire undervisere fremlagde deres tanker om enmet, hvortil en efterfølgende diskussion fulgte.

Refleks bringer på de følgende sider bidrag fra to af de fire oplægsholdere fra denne dag.

Caroline Schaffalitzsky de Muckadell holdt oplæg hvor hun satte spørgsmål ved vigtigheden af repræsentation, og fremlagde hvordan hun mener, at der er vigtigere tiltag, som bør prioriteres før indførelse af 30% krav om kvindelige forfattere på pensum. Caroline Schaffalitzsky har i dette korte bidrag opsummeret sine pointer.

Nikolaj Nottelmanns bidrag koncentrerer sig om at undersøge og bestemme hvad det vil sige, at noget repræsenterer en gruppe. Bidraget er ligeledes en opsummering af pointer fra hans oplæg til Disciplinernes Dag.

Refleks opfordrer alle som kunne have en kommentar, tilslutning eller tilføjelse til at indsende bidrag til det kommende nummer af Refleks i foråret 2024.

Refleks har en ambition om fast at bringe bidrag på bagkant af Disciplinernes Dag, så temaet fra denne dag kan leve videre i form af diskussion.

Er kanon og repræsentation vigtigt for filosofiuddannelsen?

Af Caroline Schaffalitzky de Muckadell

Et flertal i undervisergruppen ved Filosofi ved SDU besluttede for nogle år siden, at vi skulle efterstræbe at mindst 30% af pensum på uddannelsens kurser skulle være skrevet af kvindelige forfattere. Så vidt jeg husker, var jeg den eneste, der ikke stemte for.

Her forklarer jeg mine grunde, idet jeg trækker på mine oplevelser og opfattelser som tidligere studerende, nuværende underviser og studieleder ved Filosofi, samt forsker i bl.a. universitetspædagogik. Det er en beretning som rummer forhold, som er svære at forklare til andre end dem, der kan genkende det selv, og det er nok en af grundene til, at jeg ikke har skrevet om emnet før.

Vigtigt for hvad?

Ting er ikke bare "abstrakt vigtige" – de er vigtige for noget. Og hvis man vil vide, om det med de 30% er vigtigt, må man i første omgang finde ud af, hvad det er, man vil opnå med det. Jeg giver her nogle eksempler på begrundelser, om end jeg vil gøre kort proces med de to første.

Måske kunne man tænke sig, at det kunne gavne et fag som filosofihistorie, hvis nogle af de glemte kvindelige filosoffer gennem tiden fik mere plads. Det er interessant at reflektere over, hvorfor filosofihistorie normalt fremstilles som en kongerække uden kvindelige filosoffer. Og det kan bestemt være relevant at se, om flere kvinder bør inkluderes – men det vil næppe i sig selv

bringe fordelingen op på 30%.

Et andet hensyn kunne handle om, at kvindelige filosofers tekster bliver uretfærdigt oversat, når man sammensætter pensum ikke bare i filosofihistorie, men også i de systematiske discipliner som fx videnskabsteori og religionsfilosofi. I sig selv har det dog næppe nogen betydning for kvindelige filosoffer rundt om i verden, om vi sætter dem på pensum og dermed øger deres prestige. For danske kvindelige filosoffer kunne det dog måske godt gøre noget.

Til gengæld ville tiltaget bidrage til at vise studerende, at der findes kvindelige filosoffer, som er af så høj faglig kvalitet, at de bliver udvalgt til pensum. Og måske kan det modvirke forskelsbehandling og få kvindelige studerende til føle sig hjemme i faget? Og måske kan det være med til at modvirke den "leaky pipeline", som betyder, at der bliver færre og færre kvinder i den akademiske filosofi, jo længere op man kommer i stillingshierarkiet?

Det er muligt, at jeg husker jeg forkert. Men jeg mener, at det var begrundelser i stil med det sidste, som fik mine kolleger til at stemme for det med de 30%. Jeg husker til gengæld klart, hvorfor jeg ikke selv stemte for.

Andre ting er vigtigere

Min primære modstand grundede i, at jeg vurderede, at effekten af dette tiltag ville være så lille, at den ikke var besværet værd – særligt ikke, hvis den ikke blev kombineret med tiltag, der havde at gøre med nogle vigtigere forhold, nemlig studiets organisering, studiekultur og undervisningsmiljø.

Jeg har aldrig nogen sinde selv prøvet have en kvindelig underviser i filosofi, og jeg kan heller ikke huske at have overværet et foredrag eller en gæsteforelæsning ved en kvindelig filosofi i min studietid. Men det var

ikke noget, jeg skænkede en tanke. Til gengæld lagde jeg mærke til, hvordan emner der havde med ligestilling og feminisme blev behandlet: Jeg oplevede, at de enten blev enten ignoreret, behandlet som under den faglige værdighed eller opfattet som urimelig aggression. Emner og aktiviteter om feministiske emner (fx en læsekreds om Aristoteles' syn på kvinder, en regel om at der skal være kønslig diversitet i akademiske bedømmelsesudvalg eller en ansøgning om at skrive en filosofisk opgave om fødslen) blev udsat for latterliggørelse.

Når man er studerende, gør man (bevidst og ubevidst) meget for at passe ind i kulturen og ikke skille sig ud. Så hvis man fornemmer, at stemningen er, at det er bedst at være mand (eller i det mindste ikke gøre for meget opmærksom på at man ikke er det), har det betydning for, hvordan man opfører sig. Det var der tegn på den gang, og det har jeg set tegn på siden. Fx afholdt jeg selv og en kvindelig kollega en rundbordssamtale med kvindelige studerende, hvor vi ville høre deres tanker, om hvordan det var at være kvindelig filosofistuderende. Det var der dog desværre ingen af dem der synes de kunne bidrag til, for ingen af dem så sig selv som "typiske" kvindelige studerende.

Da Netværk for kvinder i filosofi blev dannet på tværs af universiteterne, vidste jeg godt, at dét der skulle jeg *ikke* melde mig ind i. Alene det at antyde, at der kunne være mening i sådan en forening, ville være at anbringe sig selv i kategorien af det irrelevante, useriøse eller aggressive – og det er for dyrt uanset om man er studerende eller tidligt i sin akademiske karriere. Jeg tror faktisk også, at jeg selv så lidt ned på dem, der meldte sig under fanerne, eller i det hele taget sagde deres mening om disse ting højt.

Så hvordan afkodede jeg (bevidst og ubevidst) hvordan man skulle opføre sig for at høre til i det faglige fællesskab? Jeg var omgivet af dygtige, sympatiske og søde medstuderende

(og senere kolleger) af begge køn (om end selvfølgelig flest mænd) – nogle var klare feminister, og kun få kunne finde på at komme med nedsættende bemærkninger om kvinder eller fortælle sexistiske vittigheder for sjov. Så det handlede mere om kulturelle koder og udtalte strukturer. Med strukturer mener jeg fx de sociale aktiviteter på studiet (som ud over fester primært involverede poker, fodbold og/eller øldrikning). Med kulturelle koder tænker jeg især på undervisningsmiljøet.

Jeg har altid oplevet undervisningsmiljøet og diskussionskulturen på Filosofi som et sted, hvor de stereotyp mandlige idealer er i højsædet. Det er kompetitivt og konfrontatorisk – målet med samtalen er at vinde en diskussion, aldrig at finde ud af om den anden har tænkt noget, som man kunne blive klogere af at høre. Det er derfor vigtigt at være skarp, hurtig, vide meget og ikke tage fejl. Det er også præget af idealet om det ensomme geni (ikke samarbejde) og af kritisk brod (ikke kreativ, kongenial eller konstruktiv argumentation). Der findes forskning som viser lignende billeder ift. det jeg her tegner anekdotisk (Gregersen & Holmegaard 2022; Ruonakoski 2023).

Et eksperimentelt studie (Amabile 1983) viste for en del år siden, at folk afkoder en hård tone som udtryk for intelligens.

Forsøgspersoner skulle ranke nogle (særligt designede) boganmeldelser af det samme værk, og hvis to anmeldelser havde samme faglige indhold, men forskellige niveauer af aggression, blev forfatteren til den aggressive version vurderet som intellektuelt skarpere end forfatteren til den anden version. Det samme skete desværre også, når det faglige indhold var stærkest, men venligt formuleret.

I et fag som filosofi tror jeg vi er mere tilbøjelige til at ligge under for oplevede forestillinger om, hvem der er ”skarpe”, end man er i fag, der trækker mere på empiriske elementer. Jeg har publiceret videnskabeligt

inden for medicin, religionsstudier og uddannelsesvidenskab, og her kommer man ikke langt ved ”bare” at være skarp – man skal have det empiriske håndværk i orden og demonstrere at man kan skabe ny viden (se Weinberg 2015 for Joshua Knobess lignende pointe). Det er også min erfaring, at den faglige diskussion inden for disse felter er mindre konfrontatorisk og mere fokuseret på i fællesskab at bringe videnskaben videre (se Leslie & al. 2015 for et bud på, hvordan videnskabelig kultur kan have betydning for inklusion).

Så hvad ville så være vigtigt?

Jeg synes det vil være vigtigt at arbejde med strukturer og kultur i filosofien. Man kan fx bestræbe sig på (som der i høj grad bliver gjort nu) at lave inkluderende arrangementer, man kan tage afstand fra nedsættende bemærkninger, og man kan indrette studiet, så der er mere fokus på at lære (end på at være ”skarp”) og på samarbejde, kongenial feedback og dialogisk samtale.

Her er jeg selvfølgelig farvet af min egen forskning inden for dialogens betydning for bl.a. deltagelse og forståelse, men jeg tror det vil være langt vigtigere at prioritere dette end at fokusere på de 30%, som let kommer til at stå som symbolpolitik eller en glasur, der kan dække over en ekskluderende kultur. Arbejdet med undervisningsmiljø vil være godt for det faglige miljø og studerende generelt, ikke kun for kvindelige. For det er grundværdier i filosofien at være selvkritiske og at lade det bedste argument vinde, men disse hensyn er i grel modsætning til den stemning af hanekamp, som jeg oftest ser i den filosofiske samtale.

Kan mandlige studerende og undervisere så gøre noget? Ja, de kan selvfølgelig gøre de ting, jeg har beskrevet her. Men de skal også være opmærksomme på deres privilegerede position. Da en mandlig kollega for nogle år

siden hængte en plakat, der agiterede for fokus på kvindelige filosoffer, op på sin kontordør, blev jeg rasende på ham. Jeg indså, at han fra sin position kunne gøre noget, som ikke bare var gratis for ham, men som placerede ham i selskabet af "good guys", mens det for mig ville have været alt for dyrt at gøre, fordi jeg straks ville have placeret mig i kategorien irrelevant, useriøs eller aggressiv. Efter en snak hængte han den over på den fælles væg modsat sin kontordør og alle var glade (jeg var i hvert fald).

Konklusion

Min argumentation her hviler på personlige eksempler og historiske anekdoter, og jeg hævder ikke at den nødvendigvis viser et generelt og nutidigt billede af fx diskussionskulturen. Men jeg håber, at den kan illustrere hvordan eksklusion opleves: Nemlig som "1.000 små nålestik, der hver især er trivielle, men som tilsammen danner

et stærkt signal om, at man ikke hører med til gruppen" (Schaffalitzky 2019). Det er en relevant indsigt for alle som har (selv)kritisk tænkning som ideal, og som gerne vil styrke fagfilosofien.

Fokus på repræsentation i pensum er ikke nok. Selv hvis målsætningen om 30% var blevet efterlevet konsekvent af andre end en enkelt, mandlig kollega, ville jeg se den som en sovepude, hvis den står alene. Som en bureaukratiske løsning som kan få det til at se ud som om man *gør* noget. (Målsætningen kan også udmærket have negative konsekvenser, men det er en anden historie).

Det betyder dog ikke, at jeg underkender behovet for at gøre noget, eller at jeg synes, vi skal acceptere at en "leaky pipeline" er en naturlov i filosofien. Det betyder bare, at vi skal arbejde med de mere grundlæggende, vigtigere ting, der har med kulturen i faget at gøre.

Henvisninger

Amabile, T.M. 1983: "Brilliant but cruel: Perceptions of negative evaluators", *Journal of Experimental Social Psychology* 19(2), s. 146-156: [https://doi.org/10.1016/0022-1031\(83\)90034-3](https://doi.org/10.1016/0022-1031(83)90034-3)

Gregersen, A.F.M. & H.T. Holmegaard 2022: "The ideal philosophy student: A qualitative study of the transition into first year higher education", *Dansk Universitetspædagogisk Tidsskrift* 17(33): <https://doi.org/10.7146/dut.v17i33.132715>

Leslie, S.-J., A. Cimpian, M. Meyer & Freeland E. 2015: "Expectations of brilliance underlie gender distributions across academic disciplines", *Science* 347(6219), s. 262-265): <https://doi.org/10.1126/science.1261375>

Ruonakoski, E. 2023: *Sisters of the Brotherhood: Alienation and Inclusion in Learning Philosophy*, e-book: Springer: <https://link.springer.com/book/10.1007/978-3-031-16670-9>

Schaffalitzky, C. 2019: "Lad os få ryddet op i krænkellesdebatten", *Jyllandsposten*: <https://jyllands-posten.dk/debat/kronik/ECE11139042/lad-os-faa-ryddet-op-i-krankellesdebatten/>

Weinberg, J. 2016: "Intelligence and the Cultures of Philosophy and Psychology", *Daily Nous* (15. juni): <https://dailynous.com/2016/06/15/the-cultures-of-philosophy-and-psychology/>

Hvad vil det sige at en tekst på pensum repræsenterer en gruppe?

Af Nikolaj Nottelmann

1. ”Repræsentation” er en mangetydig term

Repræsenterer et pensum hvad og hvem det burde repræsentere? Kritikere har besvaret dette spørgsmål benægtende for mange pensas vedkommende. Fx har redaktøren Zaahida Nabarega hævdet, at det gængse britiske skolepensum i engelsk ikke repræsenterer unge mennesker tilstrækkeligt (Nabarega 2022). Sådanne kritikker fører let til ophedede debatter mellem konservative og reformivrige kræfter. Debatternes hidsighed modsvarer grundspørgsmålets uklarhed. Et pensum kan nemlig ”repræsentere” i mindst fem relevante betydninger:

1. Forfattere og tekster på pensum kan være *repræsentative* for en kategori de tilhører, fx en etnisk gruppe, et køn eller en genre.
2. Pensum som helhed kan være *repræsentativt* for en fordeling, fx ved at have samme andel af forfattere eller tekster fra en bestemt kategori som et relevant større tekstkorpus.
3. Forfattere på pensum kan i deres tekster *repræsentere* noget, fx bestemte tematikker og påstande.
4. Forfattere og tekster på pensum kan *symbolisere* noget for nogen

5. De der sammensætter pensum, kan gennem valget og fravalget af forfattere og tekster *kommunikere* noget vha. pensums sammensætning

De fem aspekter ovenfor giver anledning til forskellige problemstillinger, selv om de ikke kan undgå at gribe ind i hinanden. Man kan måske ligefrem sige at enhver teori om repræsentation, der prøver at gabe over for mange af dem, vil løbe ind i uforenelige krav (jf Dovi 2018,1). Lad os sige at en russisk tænker som Aleksandr Dugin optræder på pensum til et introduktionskursus i politisk filosofi på et dansk universitet anno 2023. Dugin vil her være repræsentativ for ekstreme europæiske nationalkonservative. Pensum vil gennem inklusionen af Dugin afspejle, af en del af indlæggene i moderne politisk-teoretiske debatter har ekstrem nationalkonservativ karakter. Dugin vil for mange givetvis symbolisere det moderne Ruslands aggressive militarisme. Han vil i sine tekster repræsentere en særlig type forestillinger om Ruslands geografiske særstilling og politiske mission. Og de der har sammensat pensum vil kommunikere at Dugin, trods sin ekstremisme, er vigtig for filosofistuderende at læse.

2. En mere finkornet inddeling

Ovenfor fik vi kun en første grov inddeling. Fx kan en forfatter være *repræsentativ* i mindst to vigtige betydninger.

- 2.1. Forfatteren eller teksten repræsenterer en gruppe eller kategori som et *medlem* af denne kategori.
- 2.2. Forfatteren eller teksten repræsenterer noget i kraft af være

et naturligt tegn (jf. Grice 1989) på dette noget

En sort amerikansk kvindelig filosof på et pensum i erkendelsesteori er i første betydning en repræsentant for både amerikanske, kvindelige, og sorte filosoffer (og overlappene mellem disse grupper), mens hun i den anden betydning fx er et tegn på, at der overhovedet findes vigtige erkendelsesteoretikere med netop disse egenskaber.

Den tredje betydning rummer også vigtige underkategorier. I modsætning til den første og anden betydning er *at repræsentere* her noget en forfatter aktivt gør:

- 2.1. Repræsentation som *mandat*: En forfatter forvalter i teksten et betroet mandat fra nogen. Fx udtaler hun sig i teksten på vegne af en undertrykt gruppe.
- 2.2. Repræsentation som *advokatur*: En forfatter agerer loyal fortaler for nogen eller noget i sin tekst
- 2.3. Repræsentation som *at nyde tillid*: En forfatter kommunikerer i sin tekst på en måde, der nyder nogens særlige tillid eller opbakning, og fremtræder i denne forstand som deres repræsentant.
- 2.4. Repræsentation som *standpunkt*: En forfatter repræsenterer en social gruppe ved at på en problemstilling fra denne

gruppens særlige sociale perspektiv (uden nødvendigvis samtidig at være en loyal fortaler for denne gruppes interesser, som dens medlemmer typisk ser dem) (se fx Harding 1991, Kap. 5)

Overkategorien (4) er sværere at underinddele. En forfatter eller tekst (og disses tilstedeværelse på et pensum) kan symbolisere næsten hvad som helst for nogen. I nogle sammenhænge vil David Hume fx stå som et oplagt symbol på oplysningstidens radikale religionskritik, i andre vil han for nogen stå som et symbol på britisk imperialisme og slavehandel. Således valgte University of Edinburgh for nylig at fjerne Humes navn fra et lokalt tårn i respekt for hans negative symbolværdi for nogle af universitetets studerende (University of Edinburgh 2020).

Endelig er det relevant at sondre mellem to aspekter af overkategorien (5). Hvad en pensumsnedker kommunikerer her, falder oplagt ind under pragmatisk indhold, som oftest en form for implikatur (jf. Huang 2014, Kap. 2):

- 2.1. Afsender-implikatur: Pensumkonstruktøren har til hensigt ikke-bogstaveligt meddele noget gennem sin sammensætning af pensum: Fx at disse tekster er de væsentligste inden for området.
- 2.2. Modtager-implikatur: Læsere af pensumtekster og pensumliste har et rationelt grundlag for at tilskrive pensumkonstruktøren en ikke-bogstavelig kommunikation. Fx at filosofistuderende har godt af at læse mange kedelige tekster af gamle hvide mænd.

Konflikter mellem studerende og fagansvarlige undervisere kan opstå, fordi de to former for implikatur ikke behøver at være sammenfaldende. Studerende kan helt ignorere underviserens afsenderimplikaturer, for til gengæld at fokusere på utilsigtede modtagerimplikaturer. Underviseren kan fx være helt uvidende om en oplagt alternativ tekst, mens de studerende anser hendes manglende tilvalg af denne tekst for et bevidst provokerende fravalg.

3. Manøvrer i et komplekst landskab

Behørig repræsentation og repræsentativitet er kun én af mange kvalitetskriterier et pensum skal leve op til. Det skal især også have et passende fagligt niveau og muliggøre en faglig progression, hvor det er opdelt i passende pakker tilknyttet et kursusforløb. Det skal helst også være engagerende at læse og lægge op til en brugbar vifte af eksamensspørgsmål. Samtidig er det underlagt en række stramme ydre krav til omfang, sprog osv.

Jeg vil ikke bevæge mig ind på, hvordan repræsentation bør vægte i forhold til disse øvrige parametre. Men det er i alle tilfælde ønskværdigt med studieordninger der ikke vanskeliggør berettigede hensyn til repræsentation gennem sine ydre krav til pensum. Selv når pensumsnedkeren har råderum til at imødekomme krav til repræsentation, er der som sagt temmelig mange former for repræsentation og repræsentativitet at tage hensyn til, og disse hensyn kan komme i konflikt. Den bedste talsperson for et synspunkt der fortjener repræsentation på et pensum kan fx samtidig have en ubehagelig symbolværdi for nogle brugere af selvsamme pensum.

Uanset deres berettigelse, kan krav om forfatteres spredning på både geografi, kønsidentitet, religiøse tilhørsforhold, seksualitet mm. kun sjældent opfyldes samtidig.

Alle disse problemer til trods er der stadig lavthængende frugter at høste. Det er åbenlyst uheldigt hvis fx et pensums sammensætning kommunikerer per implikatur at ingen ikke-mandlige, ikke-hvide, eller ikke-samtidige forfattere har bidraget til en væsentlig filosofisk debat. Sådanne implikaturer kan annulleres, fx ved at pensumsnedkeren overbevisende retfærdiggør sine fravalg i sit ledsagende

materiale. Alternativt kan hun helt undgå at afsende disse implikaturer, fx ved en øget bevidsthed om positionerne i moderne kurrikulære debatter og en større åbenhed over for revisioner af pensum, når de kan lade sig gøre under hensyntagen til de øvrige kvalitetskriterier for pensum.

Litteratur:

Dovi, Suzanne. 2018. Political Representation. I Edward N. Zalta (red.), *Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2018 Ed.). <https://plato.stanford.edu/archives/fall2018/entries/political-representation/>

Grice, Herbert Paul. 1989. *Studies in the way of words*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Harding, Sandra. 1991. *Whose Science? Whose Knowledge? Thinking from Women's Lives*. Milton Keynes: Open University Press.

Huang, Yan. *Pragmatics*. 2nd Edition. Oxford: Oxford University Press.

Nabarega, Zaahida. 2022. Diversity in the curriculum will foster a sense of belonging. *The Guardian* (25. Maj). <https://www.theguardian.com/education/2022/may/25/diversity-in-the-curriculum-will-foster-a-sense-of-belonging>

University of Edinburgh. 2020. Equality, Diversity and Inclusion – an update. *2020 student news archive*. <https://www.ed.ac.uk/news/students/2020/equality-diversity-and-inclusion-an-update>

SYMPOSION

2023

SIMONE SOMMER DEGN

Har vi en moralsk pligt til at date anti-diskriminatorisk?

Dato: 26/10 - 23

Kl. 19.00-21.00 i U91.

Entré: 25 kr

ESBEN NEDENSKOV PETERSEN

Autonomi og beslutninger

Dato: 23/11 - 23

Kl. 19.00-21.00 i U91.

Entré: 25 kr

Efter oplæg og diskussion tager vi traditionen tro på Carlsens Kvarter og drikker en øl eller en sodavand og snakker videre.

DAN ZAHAVI

Titel: Følger senere

Dato: 12/12 - 23

Kl. 19.00-21.00 i U91.

Entré: 25 kr

Stream of consciousness

Can the following be considered philosophy?

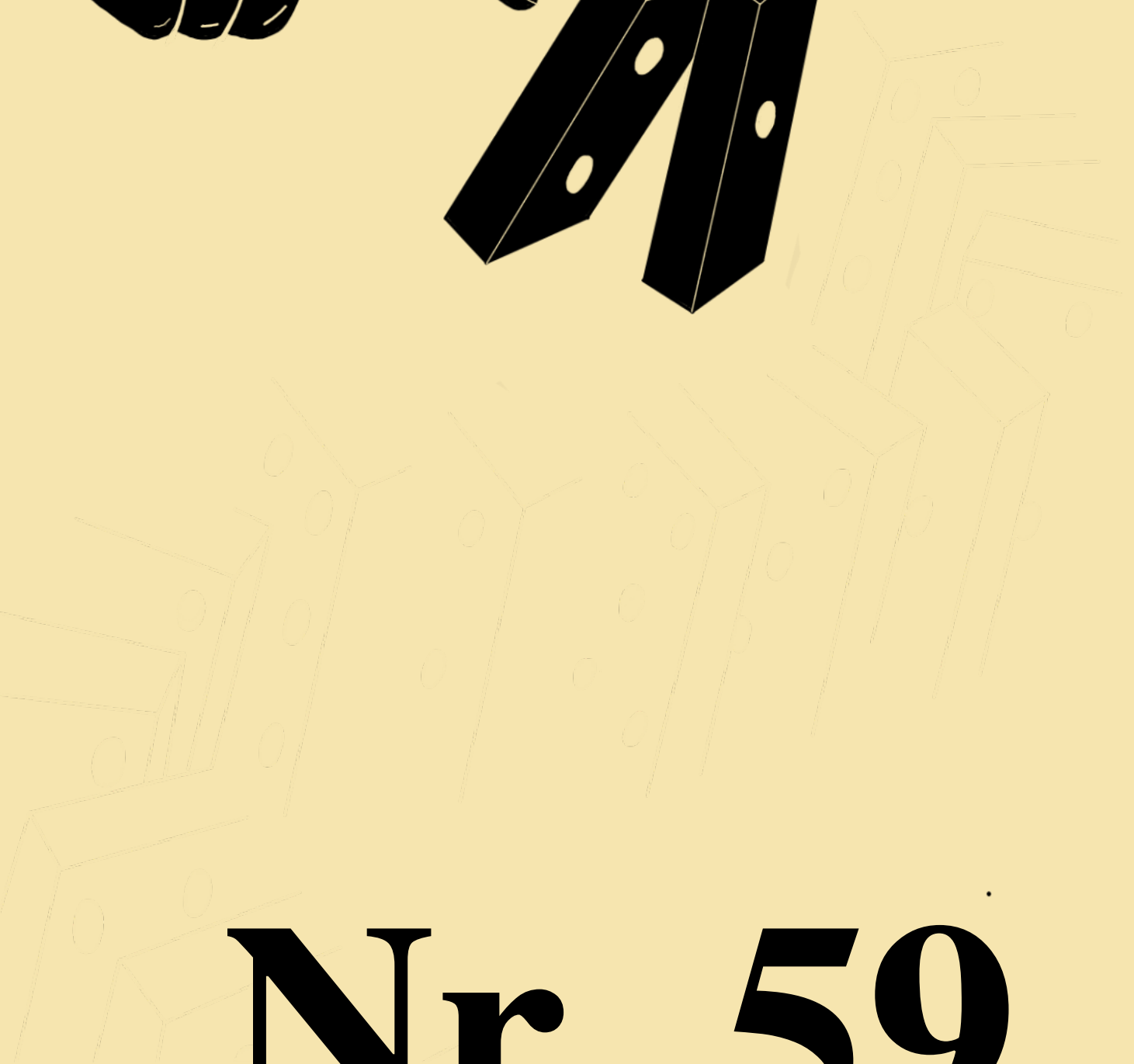
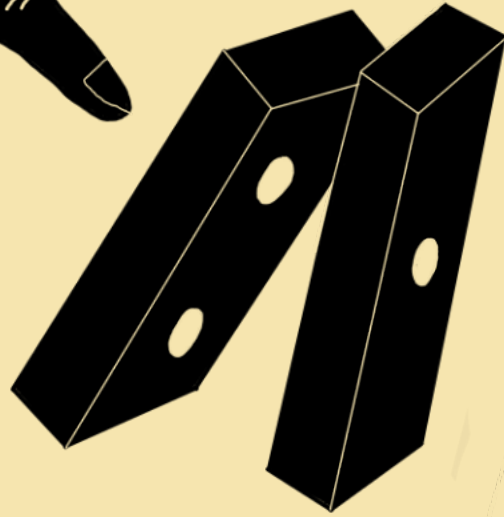
Af Jakob Enevoldsen

The piece of paper I put under my bookshelf; a big black beast with thick partitions, impractically large vertical spacing, a kaleidoscope of shelf sizes, books ranging from all spaces of human writing including, but not limited to; fantasy worlds much like medieval Europe but with magic and dragons; also with dragons but not magic and magic but not dragons; mythology of a universe created in song, where one musician, in a symphony of glory, dared to break the norm and created everlasting corruption; a novel of pure and soul crushing horror which describes a world in which truth is non-existent, history is rewritten and even thine own thoughts are controlled by the omnipresent, omniscient, but certainly not all-good; stories of cosmic horrors that infest the very essence of the universe, corrupts, destroys, even creates, and if horrors with such powers were to exist who are we to say they aren't gods?; of the entire philosophical, scientific and psychological history of thought; on the rules of life, the cookbooks, the drinking games, the poker games, "The Hunger Games", the financial games of strategic business planning to enable corporate growth, "The Wealth of Nations"; and upon them all lies a delicate blanket of dust, mostly skin from presence, but only presence as in my father; looking not quite comely but rather homely; perhaps the alcohol is to blame, I may have spilled some on the black laminate and I do like sour beer which might erode it, in fact behind the left most shelf, second from the bottom and with the current arrangement of books, which includes a lexicon, a dissertation on bioethics, "The Gulag Archipelago" and "The Thoughts of a Cannibal", it is possible to place thirty-two standard 500ml aluminum cans in a 4x4x2 stack, with the exception of when manufacturers decide to make none standard cans for no particular reason other than to be fancy or perhaps to distinguish themselves in the ocean of mediocre specialty beers by adding a sandpaper like label, shiny gold inlay or glaze covered psychedelic imagery, and currently seven of those spaces are covered; in one of the smaller compartments you will find my black and padded hard disk case that has served me well, protected and concealed my secret and been an absolute convenience; inside which lies a few, palm sized plastic bags, a couple long, conical, finger length tubes, the like you might find filled with water, perhaps with a little aspirin, attached to the bottom of a freshly bought rose; I've never bought a rose, which is a lie because when I graduated from high school a rose was included in the package I bought for myself that also contained my cap, which was black because apparently I was a good student, yet I never bought one for any girl that I loved, though there have been some that I was deluded, by my own deep seeded existential dread, to cling unto in the hopes that they could save me from the torment of my existence, yet I never bought them a rose, I never

cooked them dinner, I never asked them what they did today, and if I did, I never listened and definitely didn't care, I would always argue whatever they would want to watch by either tearing it down or by using my uncanny ability to gish gallop until they give in, suddenly we've landed on my choice, and you've heard fifty explanations of plots so "Let's just watch this", you would say with an annoyed tone; was I the same way with sex? I remember good moments, deep, emotional, euphoric, life-changing moments, and yet I have no indication whether you felt the same, I don't understand what you want, why do you care about me, I don't care about you, and yet I do because you fulfil my animalistic need for attention and connection; and next to this plastic object in the black case we may find part of the answer which would be another plastic bag which, unlike the other bunch, is filled with a solid clump of crystals, pollen and plant matter, the feng shui is finished by rolling paper, origami like smoking filters that even a late stage Parkinson's patient could manage to roll, and finally a lighter, containing the essence of the very computer on which I am typing this right now, fuel; well let's be precise, energy, the energy that is nothing, time is nothing and since something is nothing, why would something be something, if nothing is something; yet this moment, next moment and every moment that has ever existed or never existed just began in nothing from something that is so small that it is infinitely small, or perhaps it's just infinite; but when I put that filter to my lips and really pull that sucker deep into my lungs I finally see that perhaps it isn't that bad after all, I am after all thinking, I am after all here, I am after all loved, yet maybe I don't really love, but I do right, I don't know; my chest feels tight, my breath feels rushed and heavy, my protruding and intruding asymmetrical ribs hurts, perhaps they aren't ribs, perhaps they are tumors; and thus the story ends, he never accomplished anything, he never left a mark, he never said anything important, he never had any impact, not even in the slightest, like if that single fluctuation on the quantum plane had been a zero instead of a one, every cosmic web would be the same, every galactic supercluster would be the same, every galaxy, every star, every planet, every asteroid, every animal, every cell, everything, would be the same, and he died from a goddamn birth defect that he has lived with for 25 years; I don't know what is going on, I've analyzed every part of myself, I've looked at every perspective, every angle, every partition, every fluctuation, every fractal, every statistic, every algorithm, every norm, every culture, every religion, every emotion, every philosophy, every piece of new exciting, reality breaking discovery and I don't know anything, I mean nothing, I am nothing; but back to the paper.

That piece of paper, under the bookshelf, just lies there. I don't even remember when I put it there. If I must be frank with myself, I'm not even sure what is on the paper. I recall possessing an A4 paper with a design for a potential tattoo. I remember a pamphlet with pictures of smiling faces, surprisingly positive phraseology, and superficial psychiatric wisdom. Perhaps the paper is just another piece of paper like this. Filled with words that mean nothing, say nothing, and will never do anything except be another crutch for the crooked bookshelf that is my life. With nothing left to lose, it may be time to pull that paper from its tight grip, see the truth and suffer the consequences. At least I would be doing something and cease being nothing.

That is my stream of consciousness.

Nr. 59